

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1895. Första Kammaren. N:o 13.

Onsdagen den 13 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes till justering protokollet för den 6 i denna månad.

Herr Treffenberg: Jag skall anhålla att få göra en liten berigtigande anmärkning vid mitt anförande rörande ersättningen åt länsman Svenonius.

Jag antog nemligen och jag uppgaf, att vid den tid, då Toriforsbeslaget verkställdes, greve *Ehrensward* var utrikesminister. Denna uppgift är emellertid, efter hvad man sagt mig, beroende på ett misstag. Vid sagda tid hade nemligen greve *Ehrensward* redan afgått från embetet, och detta hade öfvergått till vår nuvarande utrikesminister.

Härefter godkändes det upplästa protokollet.

Herr talmannen meddelade, att från afidne greve *Gustaf Lagerbjelkes* barn ankommit en skrifvelse, hvilken nu upplästes, så lydande:

Till Riksdagens Första Kammare.

Med de djupaste känslor af tacksamhet och vördnad hafva undertecknade, framlidne f. d. landshöfdingen greve *Gustaf Lagerbjelkes* barn, mottagit uttrycken af Första Kammarens genom dess talman framförda saknad vid vår faders fränfälle, äfvensom erfarit de ytterligare utomordentliga bevis af aktning och tillgifvenhet, som Första Kammaren visat hans minne.

Oföränderligt förenade med minnet af vår fader, skola dessa känslor städse lefva i våra hjertan.

Stockholm den 12 mars 1895.

G. Lagerbjelke. H. Lagerbielke. A. Lagerbjelke.

G. Bergensträhle. Fredrik Egerström.

Enligt kammarens härpå fattade beslut skulle denna skrivelse i dagens protokoll intagas och sedermera förvaras bland kammarens handlingar.

Herr statsrådet *Gilljam* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, om anordnande af ett isoleringstall vid veterinär-institutet i Stockholm.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets memorial:

n:o 8, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 2 punkten af utskottets betänkande n:o 1, angående vissa delar af tullbevillningen; och

n:o 9, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande åtskilliga punkter af utskottets betänkande n:o 2, angående vissa ännu oafgjorda delar af tullbevillningen.

Herr talmannen meddelade, att till honom ankommit en skrivelse af följande lydelse:

Till talmannen i Riksdagens Första Kammare, f. d. statsrådet, riddaren och kommandören af Kongl. Maj:ts Orden, välborne herr P. von Ehrenheim.

Komiterade för Svenska slöjdföreningens utställning af metallarbeten anhålla härmed vördsamt att genom Eder, herr talman och statsråd, få inbjuda ledamöterna af Riksdagens Första Kammare att lördagen den 16 dennes kl. 10 f. m. närvara vid öppnandet af ifrågavarande utställning.

Inträdeskort varda härmed öfversända.
Stockholm den 12 mars 1895.

Å komiterades vägnar

Erik Storckenfeldt.

C. A. Ossbahr.

Efter det skrivelsen upplästs, tillkännagaf herr talmannen, att de öfversända inträdeskorten komme att till kammarens ledamöter utdelas.

Företogs val af en suppleant i lagutskottet efter herr Hasselrot, och befans efter valförrättningens slut hafva blifvit dertill utsedd

herr *Tham, Sebastian*, med 67 röster.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden n:is 2 och 3.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 9 och 12 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens fjerde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret.

Herr Casparsson: Jag får värdsamt föreslå, att detta betänkande måtte punktvis föredragas, men att, då mom. a) af punkten 3 har omedelbart sammanhang med mom. a) af punkten 2, dessa båda moment måtte i ett sammanhang föredragas.

På gjord proposition beslöts, att förevarande utlåtande skulle punktvis företagas till afgörande samt att punkten 3 mom. a) skulle föredragas i sammanhang med punkten 2 mom. a).

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2 mom. a) och i sammanhang dermed punkten 3 mom. a).

Herr Casparsson: Jag ber att få i kammarens minne återföra, hurusom vid förra riksdagen en med denna fullkomligt likartad motion väcktes i denna kammare. Statsutskottet afstyrkte densamma, liksom det gjort med den nu förevarande. När utskottets betänkande föredrogs i kammaren, yrkade en högt ärad representant på östgötabänken, att kammaren skulle i en skrifvelse till Kongl. Maj:t uttrycka sina bekymmer beträffande de missförhållanden, som i motionen voro framställda. Denna skrifvelse vann från många håll i kammaren det varmaste understöd. Representanter från Vermland, Dalarne, Gefleborgs län, Upland, Södermanland samt Elfsborgs, Linköpings, Jönköpings och Kronobergs län instämde i densamma, och resultatet blef, att kammaren med nära tredubbel majoritet, 90 mot 31, afslog statsutskottets hemställan och biföll förslaget om den föreslagna skrifvelsen.

Nu har statsutskottet å nyo afstyrkt hvarje åtgörande i frågan under åberopande af det välbekanta skälet, att utredningen är ofullständig. Jag skattar högt blygsamhetens dygd, men i detta fall tror jag, att statsutskottet varit allt för blygsamt, ty konstigare saker än denna har verkligen statsutskottet nöjaktigt utredd.

Om den förbättrade härordningen skall vara annat än ett stundens verk, och den skall erhålla nödig fasthet, tror jag det är alldeles nödvändigt att tillse, att cementet i denna organisation, korporalsgraden, blir sammansatt på ett tillfredsställande sätt.

Då jag antager, att kammaren hyser samma åsichter i år som i fjol, och då krigsstyrelsen synes alldeles oberörd af dessa bekymmersamma förhållanden, skulle jag icke anse det olämpligt, om Riksdagen

Om höjning i aflöningen för det icke garnisonerade infanteriets och kavalleriets underbefäl af manskapet.
(Forts.)

*Om höjning
i aflöningen
för det icke
garnisone-
rade infante-
riets och
kavalleriets
underbefäl af
manskapet.
(Forts.)*

till Kongl. Maj:t frambure sina farhågor i detta hänseende. Det är så mycket mer skäl härtill, som denna motion nu framkommit från Andra Kammaren och det således icke saknas utsigt, att skrifvelsen derifrån skall vinna understöd.

På grund häraf, och i full öfverensstämmelse med hvad kammaren beslöt i fjol, anhåller jag, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan i hvad den rörer herr Nordströms m. fl. motion, ville för sin del besluta, att Riksdagen i underdånig skrifvelse anhåller, det täcktes Kongl. Maj:t låta utreda, i hvad mån förhöjning i aflöningen för det icke garnisonerade infanteriets och kavalleriets underbefäl af manskapet må vara af behovet påkallad och till nästkommande Riksdag aflåta det förslag i frågan, som af en sådan utredning föränledes.

Herr Falk: Såsom nyss har erinrats, förelåg förliden riksdag till behandling en motion i samma syfte som den af herr Nordström m. fl. vid denna riksdag väckta, öfver hvilken statsutskottet här har afgifvit sitt utlåtande. Statsutskottet åberopar också denna motion och yttrar i ämnet följande: Utskottet — — får — — erinra, att vid 1894 års riksdag, då en likartad motion, till hvilken motionären äfven hänvisat, väcktes, statsutskottet med afseende derå yttrade, bland annat, att sådan utredning i ämnet icke blifvit af motionären förbragt, att utskottet ansett sig derpå kunna grunda någon framställning, hvarför utskottet icke fann sig böra tillstyrka bifall till motionen. Motionen blef jemväl af Riksdagen afslagen. Då någon vidare utredning i frågan nu ej föreligger, anser utskottet, att motionen ej heller nu bör af Riksdagen bifallas.

Kontentan af utskottets utlåtande är sålunda den, att det fans ingen utredning i fjol och det finnes ingen utredning i år, därför bör motionen afslås, utan att utskottet funnit skäligt att med ett enda ord antyda vigten af densamma eller ens att den förtjenar komma under ompröfning.

Men hvad är det nu, mine herrar, som frågan gäller? Det gäller att genom en ringa tillökning till korporalernas dagaflöning gifva dem någon ersättning för den högst betydligt ökade tjänstgöringsskyldighet, som de genom den nya arméorganisationen blifvit underkastade; det gäller att göra deras ekonomiska ställning så pass dräglig, att de fortfarande kunna kvarstå i tjensten; det gäller, huruvida de viktiga korporals- och vice korporalsbeställningarne skola kunna besättas med lämpliga personer, och det gäller slutligen, huruvida de undervisningsanstalter och skolor, som med stora kostnader äro inrättade för utbildning af underbefäl, skola motsvara sin bestämelse. Och det gäller i sjelfva verket ännu mycket mera än så, men jag skall begränsa mig till det sagda och icke ingå på de djupare delarne af frågan.

Men, säger nu utskottet, det finnes ingen utredning. Jag frågar då, hvari denna brist i utredningen består? Är det icke utredt, att genom urtima Riksdagens beslut beväringens vapenöfningar ökats till 90 dagar och att derigenom korporalernas tjänstgöring äfven ökats

till 90 dagar? Är det icke utredt, att de för denna ökade tjänstgöring icke tillerkänts den minsta ersättning? Är det icke utredt, att korporalerna genom beloppet och arten af deras aflöning äro hänvisade att genom eget arbete förtjena det hufvudsakliga af hvad som erfordras till deras och deras familjers uppehälle? Och behöfves det någon utredning derom, att, i fall man för dem, som äro hänvisade till eget arbete för sitt uppehälle, tager bort 90 dagar under den bästa arbetstiden, dessa skola få sin ekonomiska ställning i hög grad hotad?

Föreligger det således icke någon utredning i frågan?

Jo, svarar man, det är godt och väl, men det finnes ingen utredning, som visar nödvändigheten af att korporalerna ärligen kommenderas till vapenöfningarna. Detta kunde ske hvartannat eller hvar tredje år och då skulle deras tunga blifva mycket mindre. Jag frågar då: Är det icke utredt, att till bevärings öfningar fordras *ärligen* ett antal underbefäl, motsvarande *hela* antalet befintlige korporaler och vice korporaler? Behöfves det utredning derom, att om man till dessa öfningar icke kommenderar korporaler och vice korporaler, hvilka äro *skyldiga* att underkasta sig sådan tjänstgöring, utan i deras ställe kommenderar examineradt manskap och obefordrade volontärer, som *icke* äro dertill skyldige, då öfverflyttar man bördan från dem, som äro skyldige att bära den, på dem, som icke äro skyldige dertill och som därför icke erhålla någon ersättning? Behöfves det någon utredning derom, att, om manskap och volontärer i större utsträckning kommenderas att göra underbefälstjänst utan att därför uppbära någon ersättning, sådant skall äfventyra och så småningom omöjliggöra rekryteringen af både manskap och volontärer, hvarigenom hela försvarsorganisationen skakas i sina grundvalar? Och slutligen, behöfves det någon utredning om, att med ett sådant tillvägagående frågan icke kan lösas, utan endast undanskjutas ett eller annat år, och detta till stor skada för hela organisationen?

Nu säger emellertid statsutskottet: det finnes ingen utredning. För min del vågar jag påstå, att utredningen är så fullständig, som rimligen kan begäras, och jag skulle lyckönska utskottet, om det alltid hade att tillgå en så fullständig utredning, då det går att afgifva yttrande öfver framlagda motioner. Skulle det dessutom verkligen anses, att utredning i något afseende fattas, så hemställer jag, om icke den allmänna opinion, som såväl inom Riksdagen som från talrika landsdelar yttrat sig i frågan, möjligen skulle kunna ersätta den till äfventyrs befintliga bristen i utredning. Skulle det för öfrigt ligga någon sanning i detta tal om bristande utredning, så vore detta ingalunda ett skäl att kasta motionen å sido, utan det skulle bevisa, att det är högst nödigt att få till stånd en sådan utredning, som man föregifver sig sakna. Jag skall emellertid nu icke vidare ingå på denna fråga, som kanske kan vara tillräckligt debatterad.

Då frågan för lidet är förevar inom Riksdagen, väckte den ganska stora sympatier, såsom talaren på upplandsbänken redan erinrat om, och jag har haft tillfälle att från många delar af landet mottaga bevis om att den äfven der väckt lifliga sympatier. Jag tror, att dessa sympatier äfven hafva i någon mån verkat uppmuntrande på

Om höjning i aflöningen för det icke garnisone-rade infanteriets och kavalleriets underbefäl af manskapet.
(Forts.)

*Om höjning
i aflöningen
för det icke
garnisone-
rade infante-
riets och
kavalleriets
underbefäl af
manskapet.
(Forts.)*

denna talrika, sträfsamma, laglydiga, tåliga, sitt befäl och regemente så varmt tillgifna underbefälsklass, hvilken, äfven om den står på rangskalans och aflöningsskalans lägsta trappsteg, likväl måhända icke är den minst viktiga länken i den militärhierarkiska kedjan. Jag tror, säger jag, att dessa sympatier verkat uppmuntrande på ifrågasvarande underbefälsklass, emedan den funnit, att de icke saknas, som inse deras bekymmer och svårigheter samt önska afhjelpa dem.

När frågan senast förevar i denna kammare, sades det här från flera håll, att densamma visserligen vore viktig och behjertansvärd, men att ett förslag deri måste komma från regeringen för att kunna påräkna bifall inom kammaren. Till och med den ledamot af kammaren, som jag nu ser i min omedelbara närhet, och som företrädesvis representerar sparsamheten inom kammaren, yttrade sig i välvilliga ord och sade, att han ansåge frågan viktig och behjertansvärd, samt att, om förslaget framlagts från regeringen, han med glädje skolat rösta derför. Detsamma sades mig och enskildt från flera håll. Jag svarade dem, att naturligtvis skulle ingen hellre än jag se, att förslag i ämnet komme från regeringens sida, men att, då så icke skett, och frågan vore ytterst viktig, det vore klart, att den enskilde motionären måste upptaga den. Vi stå nu på samma punkt som i fjol. Ej heller nu föreligger något förslag från regeringens sida, och detta är antagligen orsaken, att ett förslag i stället väckts inom Andra Kammaren. Jag vill uttryckligen förklara, att det icke är min mening att uttala något klander mot regeringen, ty jag har allt för länge varit i tillfälle att med uppmärksamhet följa anslagen under fjerde hufvudtiteln och deras behandling inom Riksdagen, för att icke väl förstå de betänkligheter, som från regeringens sida möta för att nu framlägga förslag i ämnet, då sådant icke skedde vid urtima riksdagen, i hvilket fall frågan sannolikt varit temligen lätt rangerad. Men såsom frågan nu står, torde ingenting annat kunna åtgöras än att genom en sådan skrivelse, som den herr Casparsson föreslagit, undanröjda regeringens betänkligheter och gifva densamma det stöd, den möjligen anser sig behöfva för att till Riksdagen framkomma med en framställning i ämnet.

Jag skall nu icke vidare i frågan upptaga kammarens tid, men ber dock att till slut få återropa några af de ord, hvarmed jag, yttrande mig från denna plats förliden riksdag, avslutade debatten i frågan. De lyda:

“Den föreliggande frågan inskränker sig emellertid icke endast till att öfva rättvisa, såsom jag vill kalla det, mot korporalerna och bereda dem en skälig ersättning för deras ökade arbete; denna fråga har långt större dimensioner, den sträcker sina rötter långt djupare, ty den berör i sjelfva verket grundvalen för hela härorganisationen, och på dess lösning beror, enligt mitt förmenande, huruvida stammen skall kunna häfda sin ställning och bibehålla sin betydelse i den nuvarande organisationen. Om nemligen korporalernas ställning icke förbättras, om till följd deraf den nuvarande korporalsgraden så småningom nödgas afgå utan att kunna ersättas eller åtminstone utan att kunna ersättas med lämpliga personer, om således den ytterst viktiga korporalsgraden

försvagas och försämras samt förlorar sitt anseende, och kompanibefälet beröfvas det ovärderliga stöd, som det nu eger i en god korporalsgrad; om för stamsoldaten korporalsbefordran icke innebär en lockelse, utan snarare motsatsen, om han beröfvas allt personligt intresse i tjänsten och förvandlas till en tanklös maskin, ja, då, mine herrar, går stammen sin upplösning och sitt förfall till mötes, men dermed är också den pelare, som uppbär hela den nuvarande organisationen, på ett betänkligt sätt rubbad och undergräfd. Hvar och en, som i den nu antagna försvarsorganisationen önskar finna en trygghet för våra viktigaste intressen och en full valuta för de oerhörda uppoffringar, som nationen ålagt sig, bör låta sig angeläget vara att söka förekomma ett sådant sakernas tillstånd, som jag i nu anförda ord sökt gifva en föreställning om. Ty det står fast och kan aldrig nog ofta eller för starkt betonas, att på *stammens beskaffenhet beror hela den nuvarande härordningens duglighet. Det är nemligen endast i förening med en god stam, som man kan hoppas att härordningen skall befinnas betryggande.*"

Om höjning i aflöningen för det icke garnisonerade infanteriets och kavalleriets underbefäl af manskapet.
(Forts.)

Jag tror, att dessa ord äro lika mycket eller kanske ännu mer tillämpliga i år än i fjol.

Jag har nu i mitt anförande blott berört frågans militära sida, men det finnes äfven en annan sida deraf, den *sociala*, som nog kunde förtjena att göras till föremål för ett särskildt kapitel. Jag skall dock icke närmare ingå härpå, utan vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på, att det här i väsentlig mån gäller existensvilkoren för i det närmaste 3.000 familjer.

Jag har intet vidare att tillägga utom en erinran om att, såsom den föregående talaren nämnde, ett liknande förslag som det nu af herr Casparsson framställda förra året af kammaren bifölls med 90 röster mot 31, samt yrkar, herr talman, bifall till detta förslag.

Friherre Klinckowström: Jag har endast några få ord att säga i denna fråga. När den vid sistförflutna riksdag var före, väckt genom motion af den siste värde talaren, begärde jag ordet för att medgifva befogetheten af de önsknings, han uttalat, om förbättring af dagaflöningen för arméns korpraler och vice korpraler, men på grund af formella hänsyn kunde jag då icke förena mig med honom, ty det syntes mig då, liksom ännu i dag, att en dylik framställning bör komma från regeringens sida för att kunna vinna framgång inom Riksdagen. Detta ansåg jag då vara den rätta vägen och det vidhåller jag ännu i dag. Men då nu herr Casparsson så till vida förändrat motionens syftning, att han föreslagit, att kammaren, i stället för att fatta ett definitivt beslut i frågan, måtte förena sig deri om en underdånig skrifvelse till Konungen, finner jag det alldeles riktigt, att detta förslag bifalles. Och som jag hos herr talmannen förfrågat mig, om denna nya åsigt i frågan vore riktig, och han förklarar, att intet hinder funnes därför, ber jag att få förena mig med herr Casparsson i hans förslag om att Riksdagen måtte besluta en underdånig skrifvelse i den förliggande frågan, på det att densamma måtte återkomma till Riksdagen genom proposition från regeringen.

*Om höjning
i aflöningen
för det icke
garnisone-
rade infante-
riets och
kavalleriets
underbefäl af
manskapet.
(Forts.)*

Friherre von Otter: Jag tror icke, att statsutskottet skall kunna egentligen förebrås, att icke sympatier för denna fråga funnits inom utskottet, åtminstone hvad angår Första Kammarens ledamöter. Men det är väl känt, att inom den Andra Kammaren förefinnes stark motvilja att ändra de lönestater, som godkänts vid urtima riksdagen. Af dessa skäl skulle, äfven om utskottet i år försökt att få igenom en skrivelse i den riktning, som denna kammare förra året beslutade, detta endast blifvit en opinionsyttring, medan helt visst Andra Kammararen icke godkänt en sådan skrivelse.

Utskottet har klandrats för det anförda skälet, att någon utredning icke föreligger. Jag ber att få återropa i detta hänseende hvad vid förra Riksdagen förekom. Motionären visste helt säkert detta, och hade motionären gifvit akt på hvad som då uttalades, hade det enligt min åsigt varit motionärens skyldighet att framlägga en sådan utredning, som erfordrats för att få frågan mera uppmärksammat. Emellertid vill jag erinra, att chefen för landtförsvarsdepartementet då uppträdde i denna kammare, och jag skall bedja att få uppläsa ett litet stycke af hvad han då sade. Han genomgick hela frågan och yttrade slutligen: "Jag tror dock icke, att så stor löneförbättring, som motionären nu föreslagit, kan genomföras, eller ens att den vore fullt rättvis. 60 och 75 öre är ju mer än som för mobiliserings-tjenstgöring finnes bestämdt i fältaflöningsreglementet, som fastställer aflöningen för korpral till 50 öre och för vice korpral till 35 öre. Dessutom kan den frågan göras: skall denna löneförbättring lemnas för alla kommenderingar, eller är det icke egentligen med afseende på beväringmötena, som motionären gjort sin framställning? Om framställningen inskränkes dertill att endast afse beväringmötena, och åt den ifrågavarande personalen gifves mindre belopp, än motionären begärt, tänker jag, att frågan kommer in i ett sådant läge, att det blir möjligt, att, oaktadt de stora utgifter, som äro en följd af den förbättrade härordningen, bot kan rådås för de förhållanden, som af motionären blifvit framställda.

Det är detta jag ansett mig böra yttra vid detta tillfälle, så att det för alla blir klart, att det icke, såsom början af motionärens förslag gifver vid handen, varit något förbiseende å min sida, att ej för korpraler och vice korpraler i härordningsförslaget till urtima Riksdagen 1892 upptogs förhöjd dag aflöning, utan att denna fråga är temligen fristående, ehuru säkerligen af stor vikt och betydelse och väl förtjent att upptagas till lösning, så snart förhållandena göra det möjligt. Ingen kan lifligare önska, att i någon mån bättre vilkor kunde beredas arméns underbefäl, än den, som närmast är satt att bevaka deras intressen."

När departementschefen har uttalat detta, får man väl antaga, att regeringen har sin uppmärksamhet fäst derpå. Under sådana förhållanden vill jag betona, att jag ansåg det öfverflödigt att afgifva en sådan opinionsyttring, som skulle ligga i att Första Kammarens ledamöter i statsutskottet skulle tillstyrka en skrivelse i ämnet. Jag har ingenting vidare att tillägga och skulle för min enskilda del ingenting hafva emot en sådan skrivelse, men på de anförda skälen

anser jag den öfverflödig och hemställer, att utskottets förslag måtte bifallas.

Herr Svedelius: Äfven om ett bifall till herr Casparssons förslag skulle komma att resultera endast i en opinionsyttring från denna kammars sida och genom bristande bifall från Andra Kammarerna icke skulle i realiteten utmynna i hvad vi önska, så anser jag för min del, att likväl en sådan opinionsyttring skulle vara synnerligen önskvärd och lämplig; och jag tillåter mig därför att, instämmande i hvad herr Falk yttrat, yrka bifall till herr Casparssons förslag.

Herr Brehmer: Jag ber att få instämma i herr Falks yttrande och i det yrkande, som blifvit framställt om en skrivelse till Kongl. Maj:t.

Herr Schröder: Jag skall för min del anhålla att äfven få yrka bifall till herr Casparssons förslag. Jag kan göra det så mycket hellre, som jag kan till fullo vitsorda de stora svårigheter, som, åtminstone vid en del regementen, förefinnas att hålla vice korpralsgraden fulltalig till följd af nuvarande svaga aflöningsförmåner. Jag vill dervid särskildt påpeka, att saken i fråga äfven gäller en extra utgift för rust- och rotehållarne. Ty knappt har man för ett nummer erhållit en duglig karl, innan han, befordrad till vice korpral, gör försök att få återgå till gemene man, och då detta ej alltid genast kan beviljas, begär han att få lemna tjensten. Man vill då som rust- eller rotehållare icke hindra en värderad karl att lemna rote- eller rusthåll, och då blir det i vanliga fall rust- och rotehållarne, som få anskaffa en ny karl och vidkännas kostnader med anledning deraf. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Casparssons förslag.

Herr Fagerholm: Jag ber att få yrka bifall till herr Casparssons förslag.

Herr Crusebjörn: Äfven jag ber att få yrka bifall till herr Casparssons förslag.

Herr Abelin: Redan vid förra riksdagen angaf jag min ståndpunkt i denna fråga; och som den äsigt, jag då utvecklade, är oförändrad, men den nu fått sitt uttryck i de af herrar Casparsson och Falk afgifna yttranden, instämmer jag i dem, och då herr Casparsson upptagit det yrkande, jag vid samma riksdag gjorde, kan jag icke annat än förena mig deruti och på det lifligaste önska framgång åt detsamma.

Grefve Spens: Öfvertygad om billigheten och rättvisan af en förhöjning uti dag aflöningen för korpraler och vice korpraler samt anseende en sådan förhöjning vara nödvändig, för att dessa viktiga underbefälsplatser må kunna hållas väl besatta, ber äfven jag att få instämma i herr Casparssons yrkande.

*Om höjning
i aflöningen
för det icke
garnisone-
rade infante-
riets och
kavalleriets
underbefäl af
manskapet.
(Forts.)*

*Om höjning
i aflöningen
för det icke
garnisone-
rade infante-
riets och
kavalleriets
underbefäl af
manskapet.
(Forts.)*

Herr Treffenberg: Äfven jag skall anhålla att få göra ett mycket kort inlägg i frågan och tillåta mig att, i full öfverensstämmelse med mitt yttrande vid förra riksdagen, på det lifligaste instämma i herr Casparssons yrkande.

Jag skall dervid å nyo fästa uppmärksamheten vid den verkligen förödmjukande ställning, i hvilken våra regementschefer ofta försättas vid sina bemödanden att med lämpliga personer besätta de ifrågasvarande lägre befälsplatserna. Detta är icke löst prat af mig, utan det grundar sig på upplysningar, som jag fått mig meddelade af den förre chefen för Dalregementet.

Herr Wennerberg: Jag instämmer med herr Casparsson. De skäl, som tala för hans förslag, har jag liksom min granne, herr Abelin, förut inom Riksdagen anfört, och jag ärnar icke upprepa dem. Jag yrkar bifall till herr Casparssons förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på de nu föredragna båda momenten yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Casparsson*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställanden, i hvad de rörde herr Nordströms m. fl. motion, ville för sin del besluta, att Riksdagen skulle i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utreda, i hvad mån förhöjning i aflöningen för det icke garnisonerade infanteriets och kavalleriets underbefäl af manskapet må vara af behovvet påkallad, och till nästkommande riksdag aflåta det förslag i frågan, som af en sådan utredning föranledes.

Sedermera gjordes propositioner jemlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af herr Casparssons förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 2 mom. b) och c) samt punkten 3 mom. b).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 4—16.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Herr Abelin: Lika litet som jag kunnat dela den åsigt, som någon gång sökt göra sig gällande, att man äfven vid mindre väsentliga framsteg på vapenteknikens område borde söka tillägna sig dessa och med ledning af dem antingen förändra redan befintliga

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*

dugliga gevär eller anskaffa nya, lika lifligt erkänner jag vigten deraf, att, då, såsom nu, ett högst väsentligt, ett epokgörande framsteg på detta område blifvit vunnet, man utan tvekan tillägnar sig detsamma och så skyndsamt omständigheterna kunna medge derpå grundar anskaffningen af det erforderliga antalet gevär. Jag finner sålunda Kongl. Maj:ts proposition synnerligen välbetänkt, om jag än skulle hafva önskat, att tiden för anskaffningen hade förkortats. Med denna uppfattning kan jag icke annat än beklaga, att den kongl. propositionen inom utskottet icke vunnit en mera allmän anslutning. Särskildt beklagar jag, att så många ledamöter af utskottet från denna kammare kunnat förena sig om en mening, som — derest den vunne afseende — skulle icke blott fördröja och högst väsentligt fördyra anskaffningen, utan äfven blottställa staten för risken att få mottaga ett mindre godt gevär. De ärade reservanter, jag åsyftar, hålla före, att tillverkningen af de nya gevären borde anförtros uteslutande åt enskilda verkstäder inom landet. "Staten komme derigenom", säga de, "att vinna ej blott större visshet om det pris, som nyanskaffningen komme att betinga, utan äfven ökad snabbhet i den årliga tillverkningen, hvarjemte kostnaden möjligen skulle kunna nedbringas." En kort antydan om tillvägagångssättet vid anskaffningen af 1867 års gevär och resultatet deraf torde, på samma gång det gifver stöd för den uppfattning, jag nyss uttalat, kunna tjena kammarens ledamöter till ledning vid bedömandet, huruvida vid anskaffningen af de nya gevären det, såsom reservanterna förmena, vore till fördel för staten, om den anvisning, som de gifvit, skulle följas.

För vinnande af största möjliga skyndsamhet vid anskaffningen af 1867 års gevär uppgjordes till en början kontrakt med firman Remington i Amerika om leverans af 10,000 gevär, och 20,000 läsmekanismer. Derjemte uppgjordes under år 1868 kontrakt med Husqvarna om leverans af tillsammans 4,500 gevär, och statens gevärsfaktori sattes i stånd att åtaga sig en jemförelsevis större tillverkning. De från Amerika beställda gevären betingade ett pris af 63 kronor per stycke, de från Husqvarna ett pris af 40 kronor, och för dem, som skulle tillverkas vid statens gevärsfaktori, hade generalfälttygmästaren beräknat och Kongl. Maj:t äskat ett anslag af 35 kronor per gevär. Det visade sig dock snart, tack vare den omständigheten, att statens faktori tagit en så kraftig del i tillverkningen, att tillverkningspriset högst väsentligt understeg det beräknade. Generalfälttygmästaren kunde nemligen snart tillkännagifva, att priset på de gevär, som tillverkades vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori, icke kunde beräknas till mer än högst 25 kronor. I detta pris, hvarpå Kongl. Maj:t sedermera grundade sitt anslagskraf, uppgafs arbete, material och besigtningkostnad vara inberäknade. En senare redogörelse från gevärsfaktoret visar likväl, att häri ingick jemväl en del faux-frais, så att priset på arbete, material och besigtningkostnad icke stälde sig högre än i rundt tal 18 à 19 kronor. Den oerhörda skilnaden i priset å de gevär, som tillverkades vid statens gevärsfaktori, och de som tillverkades vid Husqvarna, föranledde en nedsättning i priset å de senare. Sålunda nedsattes det i det kontrakt, som upprättades i

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

början af år 1869, till 39 kronor, och i det kontrakt, som upprättades senare på året, likasom i de kontrakt, som upprättades de två följande åren, till endast 36 kronor. Denna nedsättning, som icke skedde utan protest från Husqvarnas sida, hade enligt mitt förmenande och enligt det minne, jag har af förhandlingarne från den tiden, icke kunnat åstadkommas, om icke statens faktori gjorts mäktigt att i värsta fall ensamt, fast med någon förskjutning af tiden för leveransen, åtaga sig hela tillverkningen. Hade nu Kongl. Maj:t bundit sig vid det af Husqvarna först betingade priset och, med anlitande, på sätt reservanternas förmena vara lämpligt, af endast de enskilda verkstäderna inom landet för anskaffande af de nya gevären, derpå grundat anslagskrafven — huru oerhördt mycket dyrare hade icke anskaffningen af dessa gevär blifvit! Man erinre sig blott, att vid gevärsfaktoriets tillverkades 112.000 nya gevär, och att den ökade kostnad, som skulle uppkommit för statsverket, om alla dessa nya gevär bestälts hos enskilde, hade belöpt sig till 10 à 15 kronor per stycke. Fördelen att vinna visshet om *nyanskaffningspriset*, hvarvid reservanternas tyckas fästa så mycken vikt, hade ju under sådana förhållanden varit ingen, hvaremot vissheten om det rätta *tillverkningspriset*, hvilken visshet endast genom verksamheten vid statens gevärsfaktori kunde vinnas, var af obeskrifligt stor betydelse.

Kammarens ärade ledamöter lära häraf draga den slutsats, att, om vid anskaffningen af de *nu* ifrågasatta nya gevären den anvisning, reservanternas gifvit, skulle följas, det icke blefve ur ekonomisk synpunkt till statsverkets fördel, och lika litet torde statens fördel befrämjas ur en annan viktigare synpunkt, den nemligen att förse armén med det bästa möjliga vapen. Det ligger nemligen i sakens natur, att de enskilda verkstäderna icke kunna underkastas den ytterst noggranna kontroll öfver tillverkningens detaljer och öfver beskaffenheten af det vid tillverkningen använda materialet, som utöfvas vid statens gevärsfaktori. Det är ock gifvet, att ett faktori, som alltjemt intill den dag som är fortsatt med tillverkningen af gevär och som eger en särskild för denna verksamhet utbildad skicklig stam af både arbetsbefäl och arbetare, lemnar större garanti för produktens godhet, än ett faktori, som sedan länge upphört med sin verksamhet på detta område och som icke gerna kan hafva till sitt förfogande en så beskaffad stam som den ifrågavarande.

Hvad slutligen beträffar den ökade skyndsamhet, som reservanternas afse med sitt förslag, kan jag besvara den frågan med spörsmålet: hvilken af två verkstäder står bäst rustad och har mesta förutsättningarna att upptaga och *skyndsamt* utföra en större beställning. antingen den, som alltjemt fortsatt sin verksamhet och på grund deraf tid efter annan medföljt förbättringarne i maskinväg och sökt tillgodogöra sig dem, som har hos sig anstälde officerare, hvilka i utlandet studerat just denna gren af vapentillverkningen, hvarom nu är fråga, och som eger en för ändamålet utbildad ända till 200 man uppgående personal af arbetsbefäl och arbetare, eller den verkstad, som sedan länge upphört med all tillverkning af krigsgevär och som icke eger till sitt förfogande en så beskaffad stam som den nämnda.

Mycket skulle kunna vara att tillägga för bemötande af reservanternas mening. Särskildt förtjenade deras märkliga förslag att förvandla statens faktori till en reparationsverkstad ett särskildt bemötande; men det sagda kan vara nog vid det förhållande, att kammaren haft att tillgå en derutinnan mycket upplysande promemoria, den som blifvit bilagd herr Billings reservation och till hvilken jag ber att få hänvisa.

Af hvad jag nu yttrat torde framgå såsom min oförgrifliga mening, att kammaren bör, med förkastande af de vilkor, reservanternas framställt, för bifall till anslaget beviljande, utan alla vilkor obetingadt bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Friherre von Otter: Af utskottets betänkande inhemtar kammaren, att beträffande ledamöterna inom detsamma från denna kammare stor meningsskiljaktighet varit rådande i afseende å sjelfva saken; ty alla representanterna från denna kammare hafva önskat att åt densamma bereda den bästa framgång. Men de skilja sig åt i det hänseendet, att de ense olika vägar bäst leda till målet. De herrar, fem från denna kammare, som obetingadt tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, gå ut från den förutsättningen, att saken bäst skulle främjas derigenom att, såsom framgår af den beräkning, som finnes å sid. 23 i betänkandet, den äskade anslagssumman skulle användas till förändringar inom gevärsfaktoriet och ammunitionsfabriken samt till tillverkning inom landet af 10,000 karbiner. Herr Billing, som står ensam om sin reservation, anser bästa vägen till målet vara den att genast anvisa medel till förändring af ammunitionsfabriken och gevärsfaktoriet, men att anvisningen till karbiner för nästa år inskränkes till 5,000 karbiner och att dessa hemtas från utlandet. De bland reservanternas åter, till hvilka jag räknar mig, utgå derifrån, att hela beloppet, som Kongl. Maj:t begärt, skulle ställas till Kongl. Maj:ts förfogande, men att derjemte skulle skaffas en sådan utredning, som vore erforderlig, beträffande bästa sättet att anskaffa nya eldhandvapen inom landet, att derigenom väg kunde beredas för den stora fråga, som komme efter eller den om anskaffning jemväl af nya gevär, ty utan en sådan tro vi den frågan icke blifva lätt att lösa.

Då, såsom jag nyss nämnde, jag anslutit mig till denna reservation, skall jag anhålla att få nu först hemställa om ett par tillägg i sjelfva förslaget och derefter uppläsa hela förslaget. Jag anhåller, att i första stycket efter ordet *anskaffning* må få insättas *inom eller utom landet* och att i tredje stycket, efter *anordnande* må insättas ordet *hufvudsakligen*. Det förre tillägget utgör ett förtydligande af hvad reservanternas menat, och det senare ordet har fallit bort vid tryckningen. Med dessa förändringar, hvilka biträds af samtliga mina medreservanter, skulle reservationen komma att få följande lydelse:

»att Kongl. Maj:ts förevarande förslag må på det sätt bifallas, att Riksdagen till anskaffning inom eller utom landet af nya eldhand-

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

vapen åt armén må för år 1896 på extra stat bevilja ett belopp af 895,300 kronor under vilkor

att Kongl Maj:ts sätter enskilda verkstäder inom landet i tillfälle att ingifva anbud å öfvertagandet af större eller mindre delar af den gevärstillverkning, som enligt uppgjorda anskaffningsplaner skall åvägbringas;

att om dylika anbud visa sig icke öfverstiga tillverkningskostnaden vid statens gevärsfaktori, alla direkta eller indirekta kostnader medräknade, annan förändring i statens gevärsfaktori icke företages än dess anordnande hufvudsakligen till reparations- och förnyelseverkstad för arméns och flottans handvapen; samt

att de förändringar, som vid gevärsfaktoriets företagas, icke utsträckas längre än till hvad med nödvändighet kräfvcs, på det att möjligast största belopp af anslaget må användas till anskaffande af karbiner af 1894 års modell.

Frågan om anskaffande af eldhandvapen för armén synes mig på sätt frågan nu föreligger skäligen kunna sönderdelas i tvenne frågor: frågan om anskaffande af karbiner för kavalleriet och öfriga specialvapen samt frågan om anskaffande af nya fullt fältmessiga gevär för infanteriet. Af dessa två grupper är ju ostridigt den första den viktigaste. Den afser nemligen att i dessa specialvapens händer, som för närvarande äro beväpnade med gamla karbiner, sätta fullt fältmessiga karbiner. Behofvet af karbiner är, såsom herrarne alla känna, 20,000, af hvilka jag tror att omkring 15,000 erfordras, för att specialvapnen skulle få sitt behöfliga antal karbiner, under det 5,000 behöfvast i reserv och för att användas i depoterna vid öfningarna. Gevärsanskaffningen afser att ersätta de under förändring varande gevärerna af 1867—89 års modell med andra af den nya kalibern. Det nu uppgifna behofvet är 100,000 stycken, men detta antal är endast en del af hvad som behöfvast, för att infanteriet skall kunna anses vara försedt med fullt fältmessiga gevär. Jag vill erinra om att, när nyanskaffning af gevär för 25 år sedan företogs, innebar Kongl. Maj:ts framställning en begäran om anslag på en gång till 237,000 gevär, och följaktligen komma dessa 100,000 gevär att efterföljas af ännu flera för att infanteriet må anses vara försedt med fältmessiga handvapen till den utsträckning, som verkligen erfordras.

Efter att hafva sålunda yttrat mig om frågan i allmänhet skall jag bedja att få öfvergå till de skäl, som bestämt mig för min del och såsom jag tror äfven mina medreservanter, då vi ansett, att ett bifall till denna reservation skulle bäst främja det stora målet — att få vår armé beväpnad med fullt fältmessiga vapen, karbiner och gevär.

Det första skälet, som jag vill angifva, berör första delen af frågan eller karbinerna, och jag anser för min del, att reservationens antagande kan lösa karbinfrågan nästan fullständigt och inom loppet af år 1896, under det att utskottets förslag löser den mindre fullständigt och tidigast inom loppet af år 1898. Jag nämnde, att till specialvapnen skulle erfordras 20,000 karbiner. Af dessa 20,000 karbiner äro, såsom kammaren torde erinra sig, 5,000 redan under till-

verkning och lära komma att levereras redan under instundande sommar. Återstå således 15,000 karbiner att anskaffa. Om Riksdagen nu, på sätt reservationen innehåller, beviljar 895,300 kronor, skulle med denna summa, om man använde den på följande sätt, nemligen till förändringar vid gevärsfaktoret 115,700 kronor, till förändringar vid ammunitionsfabriken 11,300 kronor, 13,000 karbiner kunna genast beställas i utlandet, och om beställningen effektuerades lika fort som den, som nu är gjord, eller på omkring ett år, skulle följaktligen de 13,000 karbinerna vara levererade under loppet af år 1896. Denna summa, 115,700 kronor, hafva reservanterna, i betraktande af den redogörelse för behofven för gevärsfaktoriets ändring, som förekommer på sid. 26, trott vara en tillräcklig summa för att omskapa gevärsfaktoret till en sådan verkstad, som icke allenast, såsom det nyss yttrades här af en högt ärad talare midt framför mig, utgör en reparationsverkstad utan äfven en förnyelseverkstad, hvarmed jag för min del menar ett faktori, der förutom nödiga reparationer kunna tillverkas två, tre, fyra tusen gevär om året. För att kunna tillverka 10,000 gevär om året är uppgifvet, att maskinerna skulle kosta i rundt al 38,800 kronor, maskinerna för verktygstillverkningen 10,455 kronor, ändring, reparation af maskiner samt komplettering af maskinskrufstycken och spindlar m. m. skulle kräfvä 13,235 kronor och oförutsedda utgifter 10,000 kronor. Detta gör tillsammans 72,500 kronor. Till denna summa har för första uppsättningen af fixturer, verktyg och besigtningssinstrument lagts 43,200 kronor. Detta gör tillsammans 115,700 kronor, och denna summa hafva reservanterna för sin del trott vara tillräcklig för att kunna vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori åstadkomma sådana förändringar, som erfordras för att kunna tillverka två, tre, fyra tusen gevär om året. Om då denna förändring vid Carl Gustafs stad vidtoges, så snart förändringen af de gamla gevären är afslutad, hvilket lär inträffa i början af nästa år, skulle Carl Gustaf stad kunna kanske i slutet af nästa år eller senast i början af 1897 påbörja återstoden af de 20,000 karbinerna, hvarigenom skulle under 1897 hela det behof, som är angifvet för specialvapnen, vara fylldt.

Gå vi deremot till utskottets — de fem ledamöternas från denna kammare — förslag, inhemta vi af den uppgift, som finnes på sid. 23 i betänkandet, att dessa 895,300 kronor skulle användas till, såsom jag nämnde, 383,800 kronor till förändringar vid gevärsfaktoret och ammunitionsfabriken och 511,500 kronor för tillverkning af karbiner inom landet. Då nu förändring af de gamla gevären vid Carl Gustafs stad icke upphör förrän i början af nästa år, och då det måste erfordras någon tid för att vid Carl Gustafs stad vidtaga dessa ändringar i ändamål att kunna påbörja tillverkningen af de nya karbinerna, och då i betraktande af att, ehuru medlen till förändring af 1867 års gevär beviljades 1889, likväl den 1 januari 1892 eller tre år derefter man icke hunnit längre än till 6,681 gevär, må det ursäktas, om reservanterna deraf dragit den slutsatsen, att, om utskottets förslag skulle gå igenom, hela antalet 10,000 karbiner, tillverkad vid statens gevärsfaktori, icke blefve färdigt förrän tidigast vid ingången

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

af år 1898 eller tre år härefter. Det är i full analogi med den nu pågående förändringen. Det kan ju vara möjligt, att vi misstaga oss, men åtminstone har jag sökt gifva goda skäl, hvarför, efter mitt förmenande, karbinernas anskaffande kan genom biträdande af de sex reservanternas förslag vara fullgjordt två år tidigare, än hvad möjligt vore genom antagande af utskottets förslag.

Det andra skälet, som jag skall bedja få anföra till förmån för reservanternas förslag, är det, att detsamma, enligt min åsigt, öppnar vägen för lösning jemväl af den andra delen af frågan, gevärsfrågan, medan utskottets fortfarande lemnar oss i ovisshet derom. På grund af den uppfattning, hvartill jag inom utskottet kommit, vågar jag nemligen tro, att förr än en fullständig utredning framlagts beträffande möjligheten att inom landet vid enskilda verkstäder fullgöra en del af tillverkningen, blir icke frågan angående sättet för anskaffningen af dessa 100,000 gevär löst. Beställningar för statens räkning hafva, så vidt jag vet, hittills alltid bedrifvits i den riktningen, att der den enskilda industrien kunnat uppmuntras, utan att statens intressen eftersatts, der har man, till befordran af landets industriella utveckling, sökt stödja de svenska verkstäderna genom beställningar. Jag ber att i detta hänseende få erinra om fartygsbyggnaderna för flottans räkning. Varfvet i Karlskrona är fullt rustadt för att kunna bygga större pansarfartyg, naturligtvis inom den begränsning, som vi för vårt land böra tänka oss. Icke desto mindre har man låtit sig angeläget vara att anskaffa alla fartyg af nämnda slag vid enskilda verkstäder, utan att någon uttalat tvifvel, att icke utförandet vid statens verkstäder skulle blifva bättre och mera pålitligt, än hvad det tilläfvventyrs kan vara vid de enskilda. Erfarenheten har emellertid visat, att hvad man fått från de enskilda verkstäderna varit utmärkt, och jag hoppas och tror att, om de anlitas för gevärsanskaffningen, resultatet skall blifva lika tillfredsställande. I fråga om anskaffningen af kanoner för vårt försvar, har ingen ifrågasatt nödvändigheten af att staten inrättade ett eget kanonfaktori, för att sådana må erhållas af bästa beskaffenhet. Likaså om vi gå in på jernvägarnes område. Det erfordras för dessa en massa materiel, men ingen har påstått, att staten skall förse sig med fullständiga verkstäder för nytillverkning af lokomotiv och vagnar m. m. för jernvägarna. Man har i detta fall åtnöjt sig med reparations- och underhållsverkstäder. Hvarför skulle det icke kunna förfaras på samma sätt beträffande gevärs-tillverkningen? Men nu kan det sägas, och har äfven uttalats, att den enskilda verkstad, som i första rummet skulle komma i fråga vid nu ifrågavarande nyanskaffning, vore så långt underlägsen statens eget gevärsfaktori, att man därför borde draga sig för att till densamma lemna några beställningar. Men om detta är grundadt på erfarenhetsrön, må vi icke förglömma, att denna erfarenhet forskrifver sig sedan 25 år tillbaka, och att vid denna tid tillverkningen af gevär icke såsom nu bedrefs nästan till hela dess utsträckning med de finaste maskiner af fullgod beskaffenhet, utan skedde till stor del för hand. Då emellertid förhållandet nu är ett annat, och man vet, huru industrien under de senare åren gått framåt vid den verk-

staden, tror jag man gör mycket orätt mot densamma, då man säger, att man fruktar den skulle lemna en underlägsen produkt. För att anslag för anskaffning af gevären skall komma till stånd, fordras, efter mitt förmenande, såsom jag redan nämnt, framläggandet af en fullständig utredning, som visar i hvad mån och på hvad vilkor gevärstillverkning vid enskilda verkstäder kan åstadkommas. Jag ber herrarne lägga märke till att reservanternas i sitt förslag ingalunda såsom något vilkor uppställa, att tillverkningen af gevär obetingadt skall anförtros åt enskilda verkstäder. De förutsätta sådan endast i det fall, att tillverkningen der icke blir dyrare än vid statens egen verkstad. Jag tror, att man genom en sådan utredning öppnat väg för att fortare kunna lösa frågan om gevärsanskaffningen, och detta är det andra skälet, hvarför jag slutit mig till ifrågasvarande reservation.

Det finnes för mig endast ett ytterligare skäl härtill, men som detta för mig äfven varit af stor vikt, anser jag mig böra framhålla äfven det. Vi önska ju alla, så fort ske kan, framgång åt denna fråga, och jag tror, att de sex reservanternas förslag har större utsigt att vinna i en gemensam votering, än man kan förutsätta blefve förhållandet, om utskottets förslag komme att stå såsom kontraposition emot Andra Kammarens beslut. Det torde vara skäl att uppläsa, hvad reservanternas från Andra Kammaren i detta hänseende säga:

“På grund af hvad sålunda blifvit upplyst har utskottet icke funnit lämpligt, att med Carl Gustafs stads gevärsfaktori nu vidtagas de förändringar, hvilka, betingande en kostnad af 372,500 kronor, anses nödvändiga för att der kunna förfärdiga eldhandvapen med repetermekanism, innan utredt blifvit, huruvida icke med mindre kostnad och med mindre tidsutdrägt sådana eldhandvapen kunna anskaffas hos inhemska privata vapenfabriker, dervid Carl Gustafs stads gevärsfaktori i stället skulle hufvudsakligen tjena såsom en reparations- och sammansättningsverkstad. Vid sådant förhållande, och då närmare utredning jemväl saknas, huru den i det till förändringar af gevärsfaktoriet beräknade beloppet 372,500 kronor ingående summan 300,000 kronor skulle användas, samt faktoriet under hela detta år och en del af år 1896 är upptaget med förändring af 1867 års gevär, finner utskottet anskaffningen för år 1896, likasom för år 1895, böra, i afvaktan på närmare utredning af eldhandvapensfrågan, inskränkas till 5,000 karbiner med repetermekanism och af liten kaliber, hvilken anskaffning skulle medföra en kostnad af 295,500 kronor för karbinernas inköp samt 11,300 kronor till förändring af ammunitionsfabriken, eller tillhoppa 306,800 kronor. Genom sådan anskaffning tillika med de 5,000 karbiner, som redan anskaffats, komme jemväl att uppfyllas det vilkor för tillverkning af Mausers eldhandvapen inom Sverige, som från patentinnehafvaren framställts.”

Jag hemställer till kammaren, buruvida icke, då högst sannolikt är, att denna reservation blir Andra Kammarens beslut, de sex reservanternas förslag har större chancer att vinna i en gemensam votering än utskottets förslag.

Det är på grund af sålunda anförda skäl, som jag slutit mig till

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

reservationen. Jag öfverlemnar nu med fullt förtroende till kammaren att afgöra i hvad mån skälen må anses giltiga, ty uppenbart är, att, som vi alla lika ifrigt önska framgång åt den föreliggande frågan, jag vid en blifvande gemensam votering kommer att sluta mig till hvad som blir denna kammares beslut.

Jag hemställer om bifall till de sex reservanternas förslag med det tillägg, hvarom jag nyss tog mig friheten att göra framställning.

Herr statsrådet friherre Rappe: Såsom den föregående talaren ganska riktigt betonade, gäller frågan här icke blott att anskaffa ett visst antal karbiner; det gäller att med nödiga vapen förse *hela* den armé, hvars organisation 1892 beslöts och till hvilken då anslogs den nödortfoga öfningen. Detta är den stora uppgift, som nu föreligger. Redan vid sistförflutna riksdag erbjöds kamrarna tillfälle att fatta ett afgörande beslut härom. Men då det gevär, som föreslogs, var af en ny modell, och man ansåg sig behöfva någon tid för inhemtande af närmare kännedom om detsamma, samt då hela denna stora affär, som gick till mer än 7 millioner kronor, var så omfattande, att man äfven på grund deraf ansåg sig behöfva betänketid, har ärendet först nu kommit i sådant skick, att det slutligt kan afgöras. Då någon tid sälunda redan försuttits, är det så mycket angelägnare, att beslut öfver frågan i dess helhet nu fattas. Jag måste ytterligare accentuera frågans stora omfattning: det gäller icke blott att skaffa karbiner för härens specialvapen, utan äfven att — sedan vi efter många strider hunnit derhän, att en stridsduglig armé kommit till stånd — sätta de nödiga vapnen i händerna på dennas så väl första linie som andra uppbåd och landstorm, så att hela krigsmagten, när faran en gång hotar, må kunna användas till fosterlandets värn och fullgöra sin pligt mot rikets fiender. Här i kammaren finnes, såsom jag tror, icke någon meningsskiljaktighet rörande det behof, som nu bör fyllas. Det nya geväret är bekant. Man har funnit att det är det bästa eldhandvapen, som nutiden känner, och icke nog dermed! Det har nått den utmärkta fulländning, att något bättre sannolikt icke snart kan uttänkas.

Det är endast i fråga om sättet att gå till väga vid anskaffningen af detta gevär, som meningarna brytas. Hvilka olika sätt kunna då tänkas såsom möjliga vid ifrågavarande anskaffning? Vi hafva hört röster höjas för att det nödiga antalet beställes *från utlandet*; på detta sätt skulle nemligen behofvet skyndsammast blifva fyllt. Men jag ber herrarne observera, att man icke till hela dess vidd kan begagna sig af ett dylikt tillvägagångssätt. Stora praktiska svårigheter ställa sig hindrande i vägen dertill, och detta just på grund af beskaffenheten af det gevär, som här är i fråga. Ju mindre man gör gevärskalibern, desto större fordringar måste ställas på fulländningen af gevärets alla delar. Hos 6,5 mm. geväret är denna ock så utomordentligt stor, att besigtningen af ett dylikt blifver en mycket besvärlig och tidsödande sak. Besigtningen — deruti äfven inbegripen skottställningen, hvarigenom geväret först blifver sådant, att det kan begagnas — kräfver en rätt afsevärd tid, och det är på denna grund

man icke kan beställa på en gång ett obegränsadt antal vapen utifrån, ty de skulle i så fall komma att såsom man säger blifva liggande på hög. Af denna orsak är det opraktiskt att taga mer än ett begränsadt antal gevär utifrån. Dessutom företer detta tillvägagångssätt åtskilliga andra afsevärda olägenheter. En sådan är då först den, att man derigenom blir *beroende* af utlandet. I händelse af krig blifva dessutom vapentransporter ansedda som krigskontraband; då vapen sålunda icke kunna införas, kunde vår ställning på detta sätt blifva ganska kritisk. En annan olägenhet är den, att gevären blifva *dyrare*. Af den promemoria, som åtföljer en af reservanternas förslag, framgår, hvad karbinerna vidkommer, att priset på dem, äfven när man vänder sig till utlandets största verkstäder der prisen af detta skäl borde ställa sig billigast, dock med 8 kronor örverstiger det, som inom landet tillverkade vapen af detta slag skulle betinga. I utlandet tillverkade *infanterigevär* synas blifva jemförelsevis ännu dyrare. En tredje olägenhet är, att *pennungarne icke stanna inom landet*. Vår egen industri och vår egen arbetarebefolkning få, om man vänder sig utomlands, icke någon nytta af de stora kostnader, som äro förbundna med nyanskaffningen af ifrågavarande gevär. Innan vi besluta oss för ett dylikt tillvägagångssätt, bör därför den frågan fraunställas: är den politiska ställningen sådan, att den ovilkorligen kräver ett ögonblickligt anskaffande af arméns gevär. Jag kan för min del icke påstå detta. Anskaffningen kan i alla händelser icke behövas ske fortare än i den mån arméns öfning gör det nya geväret användbart i soldatens händer. Förr än första och andra uppbåden af beväringen fått tillräcklig öfning, kan det nya geväret icke behövas för de båda uppbåden alla krigstjenstskyldige, och en anskaffning af hela det för hären erforderliga antalet i alla händelser icke vara af behovet påkallad.

Ett annat sätt att tillvägagå vore att *anlita den inhemska, enskilda fabrikationen*. Om det förra leder hastigast till målet, måste man i betraktande af förhållandena, såsom de te sig i *vårt* land, efter mitt förmenande komma till den åsigten, att detta sistnämnda sätt vore *långsammare* än något annat. Ty, såsom i början af debatten rörande denna fråga påpekats, *finnes icke* för närvarande inom landet någon fabrik, der ifrågavarande gevär tillverkas, och dessutom vill jag erinra, att enär den enskilde måste på nämnda tillverkning kunna paräkna någon vinst, har han ingen annan utväg att nedbringa prisen än att minska på maskinerna m. m., i följd hvaraf anskaffningen, såvida varan ej skall blifva underhållig, måste draga ut på tiden. Att gevären äfven blifva *dyra*, torde framgå af hvad den förste ärade talaren anförde. Enligt min åsigt böra vi rätta oss efter den erfarenhet, som förut vunnits i vårt land; och jag skulle kunna tillägga, att vi haft en ytterligare bekräftelse af samma erfarenhet genom den som tillkom, då det gälde att förändra de gamla gevären till 1867—89 års modell. I den nyss åberopade promemorian, som åtföljer en af reservanternas förslag, visas, att denna förändring, då den utfördes å gevär, som ursprungligen hade tillverkats vid enskild fabrik, kostade öfver 2 kronor mera per stycke än å gevär, tillverkade vid statens

Anslag för anskaffning af nya eld handvapen åt armén.
(Forts.)

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

gevärsfaktori. Ett annat skäl, hvarför de från enskilda verkstäder levererade gevären böra blifva dyrare, är att, såsom redan erfarenheten från tillverkningen vid vårt gevärsfaktori ådagalägger, det första tusentalet gevär kostar vida mer än det följande, men att i samma mån tillverkningen af ett stort antal gevär kan förläggas till samma fabrik, bli gevären billigare. Skulle man nu tänka sig, att flera fabriker inom landet uppstode, som gjorde anspråk på hvar sin lilla del af gevärstillverkningen, så är det icke möjligt annat, än att kostnaden blef större, än om tillverkningen bedrefves på ett enda ställe, och detta visar äfven erfarenheten från andra länder, hvarom jag strax skall yttra mig. Slutligen skulle, såsom redan den förste talaren antydte, följden af tillverkningens anförtroende till enskilde blifva den, att vi i afseende på priset blefve beroende af dessa enskilde, och detta kan och bör staten icke finna sig uti.

Det tredje anskaffningssättet är, att gevären tillverkas *vid statens verkstäder*. I motsats till den ärade talaren, som uppträdde näst före mig, är jag af den åsigt, att med hänsyn till förhållandena i vårt land detta sätt jemförelsevis hastigast leder till målet. Vi hafva redan ett statens gevärsfaktori i vårt land, och det är icke, såsom samme talare antydde, först efter några år, som vi skulle kunna der börja tillverkningen, utan i och med detsamma Riksdagen anslår medel härför, kommer generalfälttygmästaren att anskaffa erforderliga arbetsmaskiner. I stället för att nu afskeda de dugliga arbetare, som på grund af slutade arbeten med nu pågående gevärsförändring blifva obehöfliga, skulle man kunna använda dessa vid uppsättandet af de nya maskinerna, hvarefter tillverkningen af repeterkarbinerna kunde redan vid början af år 1896 vara i gång, och detta är dock något hastigare, än hvad nyssnämnde talare antydde. Jag kan vidare icke underlåta att, såsom också reservanterna från denna kammare gjort, påpeka *nödvändigheten* af att, åtminstone i viss mån, låta staten tillverka gevär. Det är ju ständigt en mängd gevärsdelar, som förbrukas och måste ersättas, liksom de nya måste apteras.

Det fordras vid hvarje trupp en personal, som är fullkomligt hemmastadd med tillverkningen af dessa gevär och som förstår sig på att besigtiga dem. Jag menar, att det fordras både gevärshandverkare och vapenofficerare, och dessa måste vara fullt inne i gevärstillverkningens alla delar, hvilket icke är möjligt om icke staten har ett fabriksfaktori, der de få inläras i förfärdigandet af gevären och alla dess delar. Min åsigt är således den, att det tillvägagångssättet att tillverka gevären vid statens fabriksfaktori är det billigaste och bästa, det som hastigast leder till målet och det som därför bör väljas, särskildt då man tager i betraktande de förhållanden, som för närvarande råda hos oss. Vi hafva ju en stam af något öfver 200 arbetare. För att dessa skulle förvärfva den skicklighet, som de hafva, har man nödgats nedlägga 700 à 1,000 kr. på hvar och en. Att nu börja gevärstillverkningen med att afskeda dessa arbetare, vore i sanning ett egenomligt sätt att gå till väga.

Jag nämnde nyss, att äfven förhållandena i andra länder ådagaläggas, att staten bör hufvudsakligen ensam tillverka arméns gevär.

Jag har här en uppgift rörande gevärsfabrikationen från alla Europas länder, och af den framgår först och främst hvad *Tyskland* beträffar, att staten eger den stora gevärsfabriken i Spandau, der största delen af tyska arméns gevär förfärdigas. Att dock vid den stora nyanskaffningen af "Gewehr 88", som i dagligt tal äfven benämnas Spandaugväret, äfven enskilda fabriker måste anlitas, är känt från den bekanta processen med firman Löwe i Berlin. *Frankrike* har tre gevärsfabriker: St. Etienne, Tulle och Châtellerault; det förstnämnda faktoriet är det mest betydande. Hvarje fabriksfaktori står under ledning af en högre artilleriofficer med en annan person som biträde. Något enskildt gevärsfaktori finnes icke. Det är nu fråga om att uppsätta en fjerdre sådan fabrik. Huruvida de andra skola bibehållas, eller om all tillverkning skall centraliseras i denna fabrik, derom kan jag icke upplysa. *Ryssland* har nyligen anskaffat ett nytt gevär, och detta tillverkades i de tre fabrikerne Tula, Sestrniç och Isch. Den förstnämnda af dessa är mest betydande. Nu vill jag påminna derom, att när detta gevär skulle tillverkas, fick *Frankrike* visserligen en del af beställningen, men man var icke mycket nöjd med den leverans, som man fick derifrån. *Österrike-Ungern* utgör ett undantag från den allmänna regeln om statsverkstäder. Det är sant, att arsenalen i Wien inrymmer äfven en gevärsfabrik, men det är dock så, att i *Österrike* finnes en enskild gevärsfabrik i Steyer, der ofantliga kvantiteter gevär tillverkas. I *Österrike* har man således, som sagdt, gjort ett undantag från den allmänna regeln. I *England* tillverkas alla arméns gevär i statens gevärsfabrik i Enfield. *Italien* har fyra fabriker: i Turin, Brescia, Torre Annunciata och Terni. Vid alla dessa tillverkas handvapen och delar af vapen för utbyte. Dessa fabrikers produktionsförmåga kan uppdrifvas till 170 gevär om dagen vid hvardera af fabrikerne i Turin och Brescia, 120 om dagen vid Torre Annunciata och 50 stycken i timmen vid fabriken i Terni, hvilken är den nyaste och betydligaste. Nu tänker man centralisera allt i Terni och nedlägga de andra fabrikerne, hvilket visar, att centralisationen vid en stor fabrik är billigast och bäst, och det kan man äfven förstå, då ju en enda fabrik kräver jernförelsevis mindre personal för administrationen än flera. I *Spanien* har staten en gevärsfabrik i Oviedo. Vid den nu påbörjade nyanskaffningen af 7 millimeters gevär skall denna fabrik tillverka 134,000 gevär och karbiner, under det att 53,800 äro beställda hos Löwe i Berlin. I *Belgien* eger staten en stor fabrik, "manufacture d'armes delétat", i Liège. I *Schweiz* har edsförbundet sammansätter vapnen för förbundets räkning; den har en depot af gevärskdelar, verktyg, schabloner och kontrollinstrument; vid densamma studeras alla i fråga kommande förbättringar rörande eldhandvapen och utarbetas förslag till instruktioner. Om tiden det medgifver, förfärdigas äfven vapen till privatbruk, men dessa tagas för öfrigt utifrån. I *Danmark* tillverkades 1889 års repetergevär vid statens gevärsfabrik i Köpenhamn. *Norge* har sin gevärsfabrik i Kongsberg, men af 6,5 millimeters gevären äro emellertid 20,000 beställda i utlandet, medan blott 4,000 skola tillverkas vid Kongsberg. *Holland* synes icke hafva

Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

någon fabrik för tillverkning af gevär. Detsamma är förhållandet med *Portugal* och *Balkanstaterna*, hvilka samtliga länder synas fylla sitt behof af handeldvapen genom beställningar utomlands.

Häraf framgår såsom allmän regel, att de flesta stater funnit med sitt intresse förenligt att tillverka sina gevär vid statsverkstäder. Då undantag egt rum, har ingen stat gjort på annat sätt, än vändt sig med sin beställning till de allra största etablissement för att derigenom få gevären så billiga som möjligt. Då jag sammanställer detta med den erfarenhet vi gjort från vårt eget land, synes mig fullgiltiga bevis vara framlagda för att det icke skulle vara klokt att gå tillväga på annat sätt, än Kongl. Maj:ts föreslagit i sin proposition.

Jag vet icke hvad man kan hafva att säga om Eskilstuna för att göra det misstänkt att icke motsvara de förväntningar man ställer på detsamma. Det har blifvit utspridt, att den summa af 550,000 kronor, som anslogs till förändring af 1867 års gevär, egentligen icke skulle hafva varit tillräcklig, utan att man tänkt använda en del af det belopp, som af Riksdagen nu begäres, för att sätta faktoriet i ordning att göra de återstående förändringsgevären färdiga; men genom fälttygmästaren har en promemoria utdelats, af hvilken det visas, att anslaget till gevärsförändringen till fullo räcker för hvad man dermed afsett, att det således icke behöfs några ytterligare medel för att fullborda de 100,000 förändringsgevären. Man har anmärkt, att dessa gevär icke ännu, såsom sig bort, äro färdiga, och Andra Kammarrens reservanter hafva deraf tagit sig anledning föreslå att ytterligare ett år fördröja gevärsfabrikens iståndsättande för tillverkning af de nya gevären. Men jag hemställer, huruvida artilleriet kunnat gå till väga på annat sätt, än det gjort, då vid förra riksdagen Kongl. Maj:ts förslag att iordningställa Carl Gustafs stad för nytillverkning af gevär icke vann bifall. Det hade naturligtvis icke mött hinder att hafva gevären nu färdiga, men man hade 300 arbetare med familjer, och dessa skulle från den dag arbetet på förändringsgevären var färdigt blifva stälda på bar backe. I stället har man måst gå till väga på det sätt, att man afskedade en del, men bibehöll de skickligaste och sökte, genom att icke tillverka alltför hastigt, möjliggöra att, i fall vid denna riksdag de nödiga medlen för nytillverkningen anslogos, ögonblickligen kunna gå i författning om uppställande af behöfliga maskiner och dertill använda arbetarne, så att man under 1896 skulle kunna börja att tillverka de nya gevären; under tiden skulle ett visst antal karbiner tagas utifrån. — Jag kan icke se, att det förslag utskottet framställt och hvilket är lika med Kongl. Maj:ts omöjliggör att taga karbiner utifrån, ty det är endast en viss bestämd summa som begäres, och det tillkännagifves icke, att man ovilkorligen skall tillverka gevären inom landet.

Man har äfven anmärkt, och det anfördes också af den föregående talaren, att det skulle vara för stort belopp, som ifrågasatts för att iordningställa Carl Gustafs stad, att dessa 372,500 kronor skulle vara för mycket, och han satte i fråga, att man visserligen skulle använda 72,500 kronor till maskiner, verktyg, champloner och oförutsedda utgifter, men att till den första uppsättningen i öfrigt

icke skulle behövas mer än 43,700 kronor. Jag vill då upplysa derom, att då det var fråga om att förändra 1867 års gevär till 1889 års förändringsmodell, kostade ändringen af maskiner jemte nödiga verktyg och besigtningssinstrument 134,505 kronor 73 öre. Detta belopp är visserligen mycket mindre än 300,000 kronor, men man bör erinra sig, att det då endast var fråga om att förändra vissa delar af ett gevär, då det deremot nu är fråga om att göra helt och hållet nya gevär, och dessa nya gevär fordra ovilkorligen den allra största noggrannhet i detalj, så att hvarje del af ett gevär kan ombytas. De måste vara exakt lika; och det är denna ombytbarhet, som föranleder en så noggrann besigtning. För att de skola kunna göras på sådant sätt, är det nödvändigt att hafva så många dyrbara speciella maskiner, och derigenom kommer kostnaden att uppgå till större belopp.

Man har också anmärkt, såsom vi finna i den reservation, som afgifvits af ledamöter från Andra Kammaren, att det icke finnes några detaljerade uppgifter på användningen af dessa 300,000 kronor. Jag kunde icke vänta mig, att utskottet skulle gå så mycket i detalj, hvarför jag icke tänkte på att gå i författning om framläggande af en så noggrann kostnadsberäkning. Då det för några år sedan var fråga om att ombilda hela vårt artilleri, och det då gälde millioner, gick utskottet icke in i sådana enskildheter, och jag har svårt att förstå, hvartill det skulle tjena, då, med allt erkännande af utskottets stora insigter, jag tviflar på, att det skulle blifva särskildt uppbyggt af hela denna stora förteckning på olika slag af instrument, som en dylik beräkning innehåller. Så snart emellertid denna anmärkning kommit till min kännedom, lät jag genom generalfälttygmästaren telegrafera till chefen för gevärsfaktoriet i Eskilstuna, hvilken för närvarande befinner sig i Würtemberg i och för anordningar för mottagande af den beställning af 7,000 karbiner, som kammaren har sig bekant är gjord. I går erhöles telegrafsvår, upptagande i större rubriker användningen af de begärda 300,000 kronorna, på samma gång han tillkännagifver, att han i bref skall gå in i de särskilda detaljerna. Detta telegram säger, att dessa 300,000 kronor skola fördelas så, att till skrufstycken och förändring af maskiner skulle användas 190,000 kronor, till besigtningssinstrument och kontrollinstrument 70,000 kronor samt till den första uppsättningen af verktyg 40,000 kronor. Detta skickades från Oberndorf i Würtemberg. På samma gång har Mauser telegraferat, ett telegram, som i översättning lyder sålunda: »på grund af vår erfarenhet beträffande den sista modelländringen 1894 anse vi att, med den nutida tillverkningsmetoden, med maskinbearbetning af samtliga delar, den begärda summan 300,000 kronor icke är för högt tilltagen för kostnader och anordning af maskiner, verktyg, tolkar och schabloner.» Denna anmärkning att icke tillräcklig utredning föreligger tror jag härmed är besvarad.

Det har vidare anmärkts, att det skulle vara nödvändigt att nu göra hela antalet 15,000 karbiner på en gång. Det är ju kammaren bekant, att generalfälttygmästaren ifrågasatt, att Kongl. Maj:t skulle

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handrapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

af Riksdagen begära dessa 15,000 karbiner plus iordningsställande af Carl Gustafs stad. Kongl. Maj:t har emellertid ansett, att det skulle vara tillräckligt att nu begära 10,000 karbiner, och jag tror, att om besparing skall kunna göras, har man anledning anse, att den skall kunna göras här. Ty om man skulle kunna få 15,000 karbiner, det vill säga 10,000 nu, jemte de 5,000 som beviljades i fjor, möjliggöres härmed icke blott att kavalleriet och artilleriet förses med dessa vapen utan äfven ingenjörtrupperna och trängen, och dermed har den styrka af specialvapnen blifvit beväpnad, som vid mobilisering skulle utgå mot fienden. Man kan säga, att på så sätt depoterna icke äro i ordning och att icke några karbiner finnas i reserv. Detta må vara sant, men i den första summan ingå dock äfven de karbiner, som skulle behövas för fästningarnas besättning; och de ifrågavarande depoterna äro för öfrigt hvar för sig jemförelsevis små, ty då det gäller depoter för icke stridande trupper, behöfs icke samma styrka, som då det gäller stridande trupper. Derför tror jag man kan ställa dessa 5,000 i paritet med de gevär, som skulle tillverkas utöfver de 100,000. Jag kan således icke erkänna, att behovet är så stort att få hela antalet nu, ehuru naturligtvis ingenting kunde vara bättre. Men då det är nödvändigt att göra besparingar, tror jag att något annat sätt att gå till väga, än det Kongl. Maj:t föreslagit, knappast kan tänkas.

Jag tror att af hvad jag nu yttrat framgår, att det lämpligaste sätt, hvarpå man skulle befordra det stora företag, som det nu gäller, nemligen anskaffningen af gevär för armén, bäst gynnas genom att kammaren bifaller Kongl. Maj:ts förslag. Men jag vill också gerna erkänna, att om jag visste att, med ett antagande af Första Kammarens reservanters förslag, det skulle vara möjligt att för samma pris kunna göra dessa gevär och med samma hastighet, det vill säga att ett antagande af deras förslag icke skulle föranleda något uppskof, om jag visste detta, skulle jag för min del icke hafva något mot detsamma. Af hvad jag yttrat lärer framgå, att åtminstone jag för min del icke kan se, att man icke enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle både tillverka gevären hastigast och få dem billigast, och det är därför jag måste vidhålla Kongl. Maj:ts förslag.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Herr Fränckel: Lyckligtvis har vapenanskaffningen numera inträdt i det skede, att man för densamma äfven måste taga hänsyn till såväl det konstruktiva som det industriella i afseende å denna nyanskaffning, och i dessa skäl må man finna en ursäkt för mig att jag, ehuru icke fackman, tillät mig att begära ordet i denna så viktiga fråga. Jag har dessutom ansett det vara min pligt att i detta fall yttra min mening, då jag tillhör dem inom statsutskottet, som tillstyrkt det utskottets förslag, som nu föreligger, och sålunda tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:ts proposition *utan några vilkor*.

Det torde vara af vigt att här taga i betraktande, att denna

vapenanskaffningsfråga redan förlidet år förelåg i ungefär samma skick, som den föreligger i år. Det är äfven af vigt att påpeka att genom det beslut kammaren förra året fattade i denna fråga blef faktiskt hela frågan om anskaffning af nya gevär undanskjuten, men beslöts i stället anskaffning af ett mindre antal karbiner. Om det sätt, som man då tillämpade, måste man ovilkorligen påstå, att det har fördröjt gevärsanskaffningen; och skulle man icke i år bifalla Kongl. Maj:ts förslag i den form, det i den kongl. propositionen föreligger, så blefve ett ytterligare fördröjande ovilkorligen häraf en följd.

Frågan sönderfaller faktiskt i två delar; den ena är det antal vapen, som skall anskaffas, och den andra är sättet, hvarpå de skola anskaffas. Kongl. Maj:t har i afseende å antalet, i olikhet med generalfälttygmästaren, ansett, att man vid denna riksdag borde begära anslag för endast 10,000 stycken, men märk väl, han har vid denna siffras fastslående tänkt sig, att endast hälften af detta antal skulle beställas utomlands och den andra hälften tillverkas inom landet, och detta på ett sätt, så att den framtida gevärstillverkningen skulle kunna på denna egna tillverkning vidare stödja sig. Han har, för att åstadkomma detta, redan träffat förberedande aftal med fabrikanter Mauser, i det han med honom öfverenskommit rörande patentafgiften, i händelse tillverkningen kommer till stånd vid statens verkstäder, och har för att kunna möjliggöra detta tänkt sig, att de speciella verktyg, som vore erforderliga för att en sådan tillverkning i statens verkstäder skulle kunna ske, borde så fort som möjligt anskaffas och detta från den verkstad, som innehar patentet på gevärsmodellen, hvarigenom man vore öfvertygad om att fabrikanter, som man nu går att tillverka, blefve fullt öfverensstämmande med modellen, sådan den blifvit pröfvad och godkänd och sådan den utomlands antagits.

Huru ligger nu frågan här? Jo, det synes mig, som om man får antaga, att kammaren i sin helhet är öfverens om, att någon nedsättning i det antal vapen, som Kongl. Maj:t begärt, icke är möjlig. Den enda divergens härvidlag, som inom utskottet förefunnits, är divergensen mellan Första och Andra Kammarerna. Hvad än Andra Kammarernas ledamöter hafva haft för skäl att i en tidpunkt sådan som denna ställa sig på den ståndpunkten att vilja nedsätta det af Kongl. Maj:t begärda antalet af 10,000 karbiner till 5,000, så har enligt mitt förmenande ett sådant beslut, hvilket, såsom jag befarar, äfven blir Andra Kammarernas beslut, tillkommit, utan att man egnat frågans stora vigt det tillbörliga afseendet. Ty man borde ovilkorligen inse, att med urtima Riksdagens beslut det icke kan vara klokt att i en så vigtig fråga som denna nedsätta det anslag, som enligt handlingarna under föregående riksdagar uppgått till 5- å 600,000 kronor om året, att, säger jag, nedsätta detta anslag till hälften eller 295,500 kronor. Jag kan således icke finna annat, än att detta beslut icke måtte hafva tillkommit efter mogen öfverläggning. Ett skäl synes dessutom vara, att man från Andra Kammarernas sida icke nu är beredd att fastslå den stora gevärsanskaffning, som är i fråga, utan anser, att vi måste nöja oss med de 100,000 förändrade reming-

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

tongevären, som gifvit så godt resultat, och att vi med dessa skulle kunna hjälpa oss fram. Jag tror nu liksom förra året, att det är denna fråga, som är den brännande, frågan att denna nya gevärstillverkning, som genom Kongl. Maj:ts förslag blifvit bragt å bane, skall fastslås. Men i afseende å den framtida anskaffningen kan det således icke nekas, att här föreligga två särskilda strömningar. Den ena, det var den jag nyss tog mig friheten vidröra, är en viss oginhet, om jag så får säga, en brist på tillmötesgående att kunna fatta ett beslut i afseende å den stora frågan. Den andra går i den riktningen, att man från privatindustriens sida önskar rädsla hela denna stora tillverkning af 100,000 nya gevär åt den enskilda företagsamheten och att man i detta fall lättsinnigt nog icke vill taga hänsyn till hvad en sådan stor och noggrann tillverkning betyder. Samma strömning, den senare nemligen, gjorde sig redan gällande förra året. Då förekom i statsutskottets motivering i fråga om det begärda antalet af 10,000 karbiner, att man skulle uppskjuta anskaffningen af maskiner vid Eskilstuna, emedan kaliberfrågan då ännu icke var pröfvad. Man nämnde vidare som skäl, att derest endast 5,000 stycken karbiner, såsom Kongl. Maj:t föreslagit, skulle beställas utomlands, befarade man, att egaren af patentet icke skulle utföra en så liten beställning. Båda dessa skäl hafva visat sig icke vara rigtiga. Ompröfvningen af kalibern visade krigsministern redan då, att den var så genomgående pröfvad, att den måste anses vara fastslagen, och detta har därför icke i år blifvit bestridt. Hvad den andra sidan af saken beträffar, att de 5,000 karbinerna icke skulle kunna beställas af den utländske fabrikanten, så visade sig, att han mottog denna beställning med tacksamhet. I år har man dock varit upprigtigare. Man har sagt, att i år skola vi icke anskaffa dessa karbiner, utan låta den enskilda industrien visa, huru den kan i detta fall konkurrera, och härvid vågar man verkligen tro, att ett sådant tillvägagående icke skulle uppskjuta anskaffningen. För min del är jag fullt öfvertygad derom, och att Kongl. Maj:t haft goda skäl att framlägga denna fråga i, om jag så får säga, precis oförändradt skick, som förra året.

Hvad säga nu Kongl. Maj:t och generalfälttygmästaren i afseende å dessa funderingar om att taga den enskilda tillverkningen såsom utgångspunkt för en så stor och viktig vapenanskaffning inom landet? Jo, begge dessa sakkunniga myndigheter äro ense derom, att så snart man icke kan undvara en statens verkstad för reparationer af dessa numera så ytterst precisa redskap, om jag så får kalla dem, så måste vid denna verkstad utföras åtminstone så pass mycken nytillverkning, att den på mellantiden kan sysselsätta sitt folk, och att dessutom detta folk får en sådan yrkesskicklighet, att de reparationer, som äro nödvändiga, kunna verkställas så, att de reparerade gevären blifva fullt lika goda som de gamla.

Hvar och en, som känner till verkstäder något närmare, skall med mig instämma deruti, att det torde vara nästan omöjligt att utan speciella verktyg åstadkomma dessa reparationer inom något så när mätliga gränser i afseende å kostnaderna. Det har framhållits, att den mängd reservdelar, som måste tillverkas för att dessa gevär

skola kunna vid statens verkstad repareras, erfordrar nära nog samma slag af verktyg som vid en nytillverkning, möjligen ett något mindre antal. Men nu frågar jag: kan det verkligen vara någon utgiftssiffra att tala om, då man står inför en vapenanskaffning på cirka 7 millioner, då staten eger denna stora gevärsverkstad, med numera tyvärr endast 216 yrkesskickliga karlar, kan det under sådana förhållanden vara något att tala om i jämförelse med dessa 7 millioner kronor, som skola under de närmaste tolf åren användas, att för detta ändamål lägga ned 372,500 kronor för verktyg och maskiner, ty märken väl, mine herrar, staten eger husen, staten har administrationen, staten har det yrkesskickliga folket och staten har också bostäder för en del af detta folk. Kan det då verkligen anses vara klokt, att, då man står framför denna stora vapenanskaffning, nedlägga fabriken just i detta ögonblick eller söka så mycket reducera densammes verksamhet? Detta kan omöjligen öfverensstämma med god hushållning. Kan en åtgärd som den, att i närvarande tid, då man ser de enskilda verkstäderna åtaga sig beställningar utan att förtjena något, endast för att kunna bibehålla stammen af sitt arbetsskickliga folk, vilja afskeda just detta yrkesskickliga folk i det ögonblick, då man bör vara öfvertygad om att man just behöfver det? Kan detta vara klokt? Huru går det till på andra ställen? Här i hufvudstaden t. ex. anskaffas nödfallsarbeten, som ju icke behöfvas, och som måste läggas på förråd, endast för att dermed kunna sysselsätta folk under vintermånaderna. — Huru uppfyller staten sin ställning till den verkligen stora arbetarefrågan i afseende på möjligheten att i första rummet söka gifva det yrkesskickliga folket arbete, om vid den tidpunkt, då en vapenanskaffning, som ju icke är ett produktivt företag, utan ett arbete, för hvilket landet skall beskattas, staten afskedar detta folk och går med en så mycket större beställning utomlands, som blefve en ovilkorlig följd, om denna verkstad icke upprätthölles.

Nu säga reservanterna, att enskilda verkstäder böra lemnas tillfälle att yttra sig och ingifva anbud, och att innan dessa anbud inkommit och blifvit pröfvade, må Kongl. Maj:t icke använda den begärda summan för det ifrågavarande ändamålet. Men jag hemställer till de många af kammarens ledamöter, som äro vana att ingifva och mottaga anbud i liknande fall, om man kan tänka sig, att dessa anbud skola blifva så beskaffade, att man vid desamma slutligen kan fästa något afseende.

Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att Kongl. Maj:t hvarken i fjor eller i år ansett sig böra begära ett bindande beslut af Riksdagen, att 100,000 gevär skola anskaffas och att 7 millioner skola under de närmaste åren användas, utan Kongl. Maj:t har endast begärt detta lilla antal karbiner, hvarom nu är fråga. Kan man då tänka sig, att något bindande anbud eller något anbud, som med någon säkerhet skall kunna försvaras, skall af någon enskild verkstad ingifvas, då beställningen i detta fall inskränker sig till 5,000 karbiner, utan någon säkerhet att tillverkningen skall fortfara.

Jag anser att, i det skick frågan nu föreligger, en begäran om anbud endast skulle verka fördröjande och vilseledande, och att en

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

enskild verkstad här i Sverige för en så liten beställning svårligen skulle vilja i maskiner och verktyg nedlägga detta kapital af 372,500 kronor, hvarom här är fråga.

Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet har nyss satt herrarne in uti hvad en enskild vapentillverkning betyder vid sidan af en sådan för statens tillverkning. Jag vill nu icke bestrida, att vapentillverkningen i vårt land gått framåt. Husqvarna är i närvarande stund i det skick, att det i skicklighet snart kan mäta sig med de vapenfabriker, som herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nyss relaterade, men icke åstadkomma några kvantiteter af betydenhet. Men enligt min tanke kan en större vapentillverkning här i landet uppkomma endast på det sätt, att staten tillverkar vid sin verkstad det normala antalet gevär, som ovilkorligen för hvarje år måste anskaffas, och vid sidan af denna verkstad försöker uppamma en enskild verkstad med sådana resurser, som en sådan tillverkning kräver.

Jag vill fästa uppmärksamheten på ett enda af de fall, herr krigsministern anförde. Den privata verkstaden i Italien vid Terni, som ensam kan tillverka 50 gevär i timmen. Beräknar man 300 arbetsdagar på året och hvarje arbetsdag till 10 timmar, gör detta en totaltillverkning af 150,000 gevär om året. När det nu visar sig, att äfven sådana stora verkstäder med sin stora tillverkning och sin stora verktygsanskaffning och med det stora kapital, som i dem måst nedläggas, icke kunnat komma ned till det leveranspris per stycke, som Eskilstunaverkstaden kommit till, torde det då vara klart, att äfven det andra vilkoret, om det dyrare priset från den enskilda verkstaden, måste vara på förhand besvaradt. Och hvarpå beror detta? Jo, naturligtvis derpå, att staten redan eger denna verkstad i Eskilstuna, att den har dessa motorer och axelledningar och således icke behöfver anskaffa desamma, hvarför tillverkningen också kan ske billigare. Det blir naturligtvis äfven här att börja på samma sätt som förut. Det första geväret kan icke tillverkas lika billigt som de följande, men man kommer naturligtvis att uppdrifva skickligheten, och om staten tager frågan i sin hand och man kan tänka sig, att anskaffningen skall dröja så länge som 12 år, är det sannolikt, att slut-siffran, för hvilken staten kan skaffa hela sitt behof af gevär, blir lägre än den, för hvilken en enskild verkstad kunnat åtaga sig en sådan tillverkning, i fall det varit möjligt.

Jag skall nu icke tillåta mig att ingå i någon granskning af den motivering, som reservanterna nu användt för att komma till det slut, hvartill de kommit. Jag tror, att genom hvad jag här yttrat, deras motivering blifvit i hufvudsak vederlagd. Men hvad jag bestämdt vill påstå är, att ett antagande af dessa vilkor vid Kongl. Maj:ts proposition ovilkorligen skulle medföra ett fördröjande af anskaffningen och således medföra, att ett större antal gevär måste beställas utomlands, och detta icke endast i år utan äfven nästa år.

Man har vidare sagt, att större utsigt skulle förefinnas, att i den gemensamma voteringen det Första Kammarens beslut, som här fattas emot Andra Kammarens, skulle vinna framgång, som stälde sig på

de 6 reservanternas ståndpunkt. Jag vågar för min del betvifla detta, och jag vågar betvifla det så mycket mera, som den ärade talaren från statsutskottet, som yttrade sig till förmån för reservationen, nyss påvisade, att meningen vore den, att, fastän slutsumman beviljades, skulle i alla händelser ett mindre belopp komma på verktygen och ett större på nyanskaffningen af karbiner. Vi stå då på samma ståndpunkt som i fjor, att Första Kammaren skulle vilja i detta fall anvisa ett anslag till ett större antal vapen, än Kongl. Maj:t begärt. Skall någon utsigt förefinnas att hos medkammaren vinna instämmande, måste det vara dels att man stöder sig på Kongl. Maj:ts större sakkunskap i detta fall och dels att man söker få Andra Kammaren att beakta vådan af att afskeda det yrkesskickliga folket och att det verkligen utredda behof, som föreligger, är oafvisligt och icke kan annat än till skada för saken uppskjutas.

Jag tror således, att vill man i dag slå fast, att det äskade beloppet, som denna vapenanskaffning kräver, är oundgängligen nödvändigt, så bör den ifrågavarande tillverkningen vid statens verkstad sättas i gång så fort som möjligt. Önskar man för staten ordna såväl tillverkningen som reparationerna af gevären, sker detta bäst och säkrast genom att bifalla Kongl. Maj:ts förslag *utan vilkor*, då sådana endast skulle verka förlamande på de härför nödvändiga anordningarne.

Af dessa skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan kammaren på framställning af herr talmannen medgifvit, att öfverläggningen finge afbrytas för en stund med anledning deraf, att en Konungens rådgifvare anmält sig för aflemnande af nådiga propositioner till Riksdagen, aflemnade herr statsrådet *Groll* ifrågavarande propositioner, nemligen:

1:o) angående förvärfvande för statens räkning af vissa enskilda jernvägar; och

2:o) angående anslag för anläggning af en bibana från norra stambanan vid Vännäs till Umeå och vidare till Storsandskår.

Fortsattes öfverläggningen rörande punkten 18 i statsutskottets utlåtande n:o 5.

Herr Brehmer: Om hvar och en, som nitälskar för arméns krigsduglighet, också är öfvertygad derom, att armén bör förses med tidsenliga eldhandvapen, synes deremot den väg, hvarpå detta mål skall kunna nås, nu hafva blifvit föremål för olika åsigter.

För min del hade jag tillfälle att i fjor, då denna fråga förekom i kammaren, temligen utförligt yttra mig, och jag slutade då med att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, ehuru jag icke vann understöd från något håll. — Det skulle ligga någonting politiskt oklokt förborgadt under ett dylikt yrkande, hvilket jag för min del icke för-

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

mådde upptäcka och icke heller fann bekräftadt genom den derefter anställda gemensamma voteringen.

I år synes stämningen vara en annan. Den lutar nu åt bifall till Kongl. Maj:ts förslag, och jag skulle af denna anledning mycket gerna yrka bifall till den kongl. propositionen, men jag kan icke hjälpa, att jag kommer att ansluta mig till den af herr Billing afgifna reservationen, hvilken i hufvudsak, nemligen hvad angår anslaget till Eskilstuna, öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts förslag, emedan jag anser, att denna har den största utsigt att vinna framgång vid den blifvande gemensamma voteringen.

Hvad sjelfva saken beträffar, kan det ju vara godt och väl, att specialvapnen få sitt behof af karbiner fylldt genom inköp från utlandet. Men sedan nu kavalleriet genom de 5,000 karbiner, som redan äro beställda och detta år komma att effektueras, får hvad det behöfver, hvilket var det viktigaste, anser jag, att man i år bör åtminstone så mycket tänka på arméns beväpning, att man genom anslag till Eskilstuna gevärsfaktori sätter detta i stånd att fortast möjligt kunna påbörja tillverkningen af vapen efter den nya modellen. Jag har för min del visserligen ingenting emot, att man *der* fortsätter att anskaffa karbiner för specialvapnen, men i och med det samma faktoriet är apterad för den nya vapentillverkningen, är också gevärsfrågan för *armén* fastslagen eller man kan säga löst till sina principer och derefter förvandlad till en ren anslagsfråga. Lemnas deremot verkstaden nu utan anslag, så är frågan om arméns beväpning ytterligare skjuten å sido eller oafgjord, och den fara ligger nära till hands att frukta, att Riksdagen, sedan specialvapnen fått sina 20,000 karbiner, ej vidare beviljar några anslag, utan låter armén få reda sig med 1867—1889 års gevär. En *sådan* lösning af denna viktiga fråga kan jag icke vara med om att ställa i utsigt. Jag anser således, att bibehållandet af Carl Gustafs stads gevärsfaktori är en viktig faktor just i och för gevärsfrågans lösning i hela dess vidd.

Med herr Billings reservation följer en särskildt märklig promemoria, som det icke torde vara nödvändigt att här referera. då kammararens ledamöter antagligen sjelfva tagit kännedom om densamma. Det nämnes der om den stora förlust, som staten i sjelfva verket skulle göra genom att förvandla verkstaden till en uteslutande reparationsverkstad. Jag skall be att i sammanhang dermed få påpeka, angående ett påstående, som reservanterna haft, att Eskilstuna tillika skulle vara en kompletteringsverkstad, eller, såsom de säga, "i mindre skala deltaga i den förestående nyanskaffningen", att då måste i alla fall en full uppsättning af maskiner, fixturer och verktyg m. m. anskaffas; men en dylik så att säga förkrympt verksamhet kan icke heller vara ekonomisk eller motsvara detta etablissemens värde och de kostnader, som då lika fullt derpå ytterligare måste nedläggas. I den omnämnda promemorian är för öfrigt påvisadt, dels den ekonomiska förlust för staten, som är förenad med en fortsatt gevärsbeställning i utlandet, dels ock vanskligheten af att anförtro *all* gevärsfabrikation åt den enskilda industrien inom landet, den blifver dyrare, den lemnar mindre garantier för ett fullgodt arbete och frågan

förseñas. Det exempel, vi hittills haft af gevärstillverkning vid en enskild verkstad, Husqvarna, är ej heller lockande till efterföljd.

Emellertid tror jag för min del, att denna promemoria till hufvudsaklig del lemnar svar på den utredning, som reservanterna begärt på sid. 56 i betänkandet. Hvad som möjligen icke skulle vara uttredt är deras fordran, att enskilda verkstäder skulle sättas i tillfälle att yttra sig och ingifva anbud. Men för att detta skall kunna ske och för att staten skall kunna fästa något förtroende vid sådana anbud, måste dessa verkstäder utsända kunnige män för att studera gevärsfabrikationen i utlandet och för att riktigt sätta sig in i hvad som kräfvcs för att aptera en verkstad för den nya gevärstillverkningen. — Säkerligen skulle de kostnader, som dessa verkstäder måste underkasta sig, så vida de ännu lemna en vara af fullgod beskaffenhet, på inga vilkor understiga de kostnader, som äro beräknade för faktoriet vid Eskilstuna och hvilka grunda sig på dess styresmans grundliga studium och undersökningar vid Mausers egen verkstad i Oberndorf.

Nu föreslå reservanterna, att Riksdagen skall binda regeringen att vänta på en sådan utredning, som *måste* kräfvä rundlig tid. Det kan jag för min del icke annat än anse vara mycket oklokt, synnerligast som det dermed afsedda ändamålet knappast kommer att vinnas.

Det talades förra året, och detta med ett visst fog, om de i utsigt ställda 12 öfvergångsåren, hvilket dock i sjelfva verket är en penningfråga, som det ligger i Riksdagens skön att när som helst afhjelpa genom rikligare anslag. Genom att vägra anslag till Eskilstuna gevärsfaktori eller icke nu definitivt fastslå detsamma skulle ett ohjelpligt dröjsmål ytterligare uppkomma i realiteten med lösningen af denna fråga. Derför att Riksdagen förra året icke beviljade det redan då begärda anslaget till Eskilstuna, måste, såsom herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet nyss påvisade, arbetet der bedrifvas långsammare med 1867—1889 års gevär. Arbetare måste nemligen afskedas för att kunna uppehålla arbetet under hela år 1895 och en mindre del af år 1896. Dessa gevär, som eljest varit färdiga i september 1895, blifva nu ej färdiga förr än i mars 1896. Detta var det första dröjsmålet, som *kunnat* undvikas, om Riksdagen förra året fattat ett annat beslut i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag. Då man omtalar detta förhållande, att verkstaden är sysselsatt med omändring af 1867—1889 års gevär hela året 1895 och en del af år 1896, är man benägen att deraf draga den falska slutsatsen, att faktoriet i alla händelser icke skulle kunna påbörja någon nyttillverkning af repetervapen före ingången af år 1897. Förhållandet är emellertid, att sjelfva maskinarbetet med 1867—1889 års gevär är fullbordadt innan slutet af detta år. Om anslaget nu beviljas, skulle verkstaden redan då genast kunna börja på att apteras till den nya gevärsfabrikationen, och detta arbete försiggå samtidigt med att 1867—1889 års gevären hopsättas och i öfrigt fullbordas.

Enligt uppgift, som jag förskaffat mig, skulle det då vara möjligt att redan under år 1896 kunna fullständigt maskinarbete omkring 5,000 karbiner. Detta påstående således, att icke något arbete på

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
hådvapen
åt armén.*
(Forts.)

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

de nya gevären skulle kunna börja före 1897 års ingång, är alldeles vilseledande; och för öfrigt huru skulle det kunna börja ens då, om ej något anslag beviljas för 1896.

Man bör akta sig för att alltför mycket betrakta denna fråga ur synpunkten att staten icke bör inlåta sig på industriella företag. Och framför allt bör man icke göra detta till en hufvudsynpunkt. Man råkar då ganska lätt in på afvägar, som *förrycka, försena* och *förhindra* hela frågans lösning. Det är väl icke någon stor industri i statens hand, om staten eger ett gevärsfaktori, eller en ammunitionsfabrik, eller, såsom staten nyligen gjort, skaffat sig ett krutbruk för arméns behof. Det är här icke fråga om att inleda staten på något nytt industriellt företag, endast att bibehålla hvad staten under långa tider egt och upparbetat, och der man förvärfvat sig en stam af skickliga och kunniga arbetare. Denna fråga, huruvida staten bör inlåta sig på industriella företag eller icke, är i och för sig mycket mera omfattande och betydelsefull än att det skulle vara lämpligt att söka inpassa densamma i det nu ifrågavarande fallet, som, enligt mitt förmenande, nätt och jeunt är den industri, staten verkligen behöfver för att vara oberoende af andra. Att nedlägga eller inskränka faktoriet just i det ögonblick man står i beredskap att skaffa armén nya vapen, det kan icke annat än inverka *störande, fördröjande* och *förlamande* på hela frågan.

Man tycker tro, att all gevärsanskaffning skall gå så lätt och ledigt, sedan den enskilda industrien fått hand om densamma, men all vapenanskaffning är ju ytterst beroende af anslag, och det är temligen säkert att det, hädanefter som hittills, blir svårt att få anslag derför ifrån Riksdagen; och med de små anslag, man hittills har exempel på att Riksdagen årligen vill bevilja, torde det blifva mycket svårt för den enskilda industrien att kunna bära sig, med så små års-tillverkningar, som dylika anslag skulle medgifva. Skulle anslag i rikligare mån från Riksdagen tillflöda, är det gifvet, att enskilda verkstäder måste anlitas jemnsides med statens egen. Jag anser dock för min del, att Eskilstuna gevärsfaktori, fortfarande som hittills, i *första rummet* bör utgöra medlet för arméns förseende med vapen. Man har derigenom den största utsigten att få ett i alla afseenden fullgodt arbete.

Slutligen vågar jag göra ett bestämdt påstående, såsom härledning af hvad jag hittills har sagt, och det är, att Första Kammaren skulle, vare sig den antager utskottets förslag eller herr Billings reservation, hvilka begge fastslå anslaget till Eskilstuna, men skilja sig i afseende på anslaget till karbinerna, intaga en mycket mera bestämd och fast hållning i hela gevärsfrågan, än den lösa och vacklande, som otvifvelaktigt innefattas i flertalsreservationen.

Om nu emellertid frågan vore afgjord genom det beslut, som kammaren här i dag kommer att fatta, skulle naturligtvis utskottets förslag ega företräde, men nu hvilat dess öde ytterst på utgången af en blifvande gemensam votering, och med den nakna verkligheten för ögonen tror jag, för min del, och jag har fått bekräftelse derpå af personer från medkammaren, att Första Kammaren skulle göra klokt

att i dag fatta sitt beslut i enlighet med herr Billings reservation, hvars slutsumma med 216,000 kronor understiger utskottet förslag. Hvad man i begge fallen vid den gemensamma voteringen riskerar är, att anslaget till Eskilstuna går förloradt, ty Andra Kammaren fattar naturligtvis sitt beslut i enlighet med reservationen af dess ledamöter i utskottet. Men då jag icke kan annat än anse, att just detta anslag är en lifssak för hela gevärnsfrågans lösning, och jag tror också att så är regeringens och sakkunniga myndigheters uppfattning, ledes jag ovilkorligen deraf till den slutsats, att jag hellre tager den mindre risken att förlora detta anslag, som är förbunden med herr Billings reservation, än jag tager den större, som otvifvelaktigt är förbunden med utskottets hemställan, ty antagligt är ju, att penningsummans *storlek* kommer att vid den gemensamma voteringen spela hufvudrolen.

Jag vet mycket väl att det är vanskligt och i mångas ögon förmåtet att här uppträda till förmån för ett förslag, som omfattats af endast en ledamot från denna kammare i statsutskottet, men nu visar detta statsutskottets betänkande resultatet af ett i hög grad splittradt utskott; och då tror jag man deraf kan härleda befogenheten att i dag vädja till kammaren för ett förslag, som i hufvudsak, nemligen hvad beträffar anslagen till gevärnsfactoriet, öfverensstämmer med Kongl. Maj:ts proposition, men som i afseende å slutsumman är ett medlingsförslag, och då jag därför anser herr Billings reservation hafva den största utsigten att vinna framgång i den gemensamma voteringen, anhåller jag, herr talman, att endast på detta skäl få yrka bifall till densamma.

Friherre Klinckowström: Då jag i en särskild motion, innehållande anmärkningar emot Kongl. Maj:ts nådiga statsverksproposition, har tagit mig friheten att i flera af de punkter, som förekomma rörande försvarsverket på fjerde hufvudtiteln, förorda nedsättningar i åtskilliga anslag på extra stat, skulle måhända mängen ledamot i denna kammare komma på den tanken, att jag vore en mindre varm vän till landets försvar. Jag vill då nämna, då säkerligen kammarens ledamöter icke påminna sig mitt uppträdande i dessa frågor vid föregående riksdagar, att jag efter måttet af de få krafter mig återstå, sökt vinna framgång åt de vid urtima riksdagen af Kongl. Maj:ts framställda förslag om landförsvarets mobilisering och att denna fråga också, såsom bekant, gick framåt. — Jag har vid senaste riksdag likaledes inlemnadt ett förslag och förnyat det motionsvis vid denna Riksdag, om ett vida hastigare kompletterande af det rörliga sjöförsvaret än hvad Kongl. Maj:ts beslutat vid föregående och vid denna Riksdag framlägga. Allt detta måtte väl vara ett tillräckligt bevis på att jag varit intresserad mig för landets försvar.

Då jag vid denna Riksdag begär besparingar icke endast på fjerde hufvudtiteln utan äfven på åtskilliga andra, är det, mine herrar, därför att jag vill söka, såvidt jag förmår, undvika den hotande tilläggsbevillningen på alla skattskyldige. Det är nemligen en fiende, som kommer att besöka de flesta mindre bemedlade hem i vårt land och

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

kommer att uppställa sådana svårigheter i många hem, att kanske nöd, brist och elände komma att blifva följdén, om vi nödgas förorda en tilläggsbevilling.

Enligt denna hufvudtitel går, såsom bekant är, Kongl. Maj:ts förslag löst på 25,553,900 kronor på ordinarie och 2,185,100 kronor på extra stat, eller tillsammans 27,739,000 kronor. Det har då synts mig, att någon besparing på dessa stora summor, uppgående till mera än en fjerdedel af hela riksstatens utgiftsbelopp, skulle kunna åstadkommas, och den besparing, jag hade föreslagit på denna stora summa, var ju icke alltför betydlig, ty den gick endast till 1,294,650 kronor. Det var sålunda denna allmänna besparingsgrundsats, som ledde mig, när jag affattade min motion n:o 14 vid denna riksdag. Men sedan dess har tillkommit en annan omständighet, som gör det för mig tydligt, att det varit oklokt att nu bestämma de höga summor, som både Kongl. Maj:t och statsutskottets majoritet förorda såväl för anskaffande af handvapen som äfven för ammunition och vapenfabrikers utbildning. Jag har nemligen fått en underrättelse i en utländsk tidning, Frankfurter Journal, som jag här har i min hand, som själf tager sina underrättelser från Hamburger Nachrichten, hvilken i sådana saker är synnerligen väl underrättad, att vid Steyrns vapenfabrik i Österrike har helt nyligen — denna tidning är af den 16 februari i år — upfunnits ett nytt handeldvapen för armén. Jag har jemfört det med det s. k. Mausergeväret i de afseenden, rörande hvilka en kapten Lemchen för några dagar sedan hade en föreläsning om våra eldrepeterhandvapen, och ehuru jag ej hade tillfälle bevista detta sammanträde, har jag dock här ett utdrag ur "Svenska Dagbladet" för den 12 dennes, hvilket jag anser vara fullt tillförlitligt, och af detta sammandrag, när jag dermed jemför den underrättelse jag nyss nämnt från Frankfurter Journal, befinnes det, att det nya gevär, hvarmed man nu afser att beväpna hela österrikiska infanteriet, så snart förbundsmagternas infanteri ombytt sina gevär, hvilket man hoppas måtte ske snart, att, säger jag, medan Mauserska geväret har en kaliber af 6,5 millimeter, har det nu nämnda österrikiska nya repetergeväret en kaliber af endast 5 millimeter, och att när initialhastigheten hos Mauserska geväret är 7—800 meter, har det nyuppfunna österrikiska geväret en sådan hastighet af 850 meter, hvarförutom genom tillräckliga försöksskjutningar konstaterats, att det nya geväret är bestrykande på höjden af en stående infanterist under det kulbanan gör de första 1,000 meter och sedan för en kavallerist ända till 1,200 meter. Om dessa uppgifter i tidningarne bekräfta sig, är det ju naturligt, synes mig, att man bör låta anstå med denna stora anskaffning, som Kongl. Maj:t föreslagit af gevär och karbiner och som utskottets majoritet förordat, och säkert är, att Kongl. Maj:t kan genom sina diplomatiska ombud i Österrike mycket lätt förskaffa sig full visshet om dessa förhållanden, och dervid förutser jag att Mausers gevär, hvilket krigsministern nyss ansåg vara det förnämsta, skall visa sig vara, hvad man säger, föråldradt. Jag har häruti en ny anledning att förorda reservanternas från Andra Kammarén förslag att nedsätta detta anslag till 306,800 kronor. Dessa reservanter gå längre än hvad

jag förordat, som var att nedsätta ifrågavarande anslag till 447,650 kronor, men då hade jag mig icke bekant denna underrättelse i Frankfurter Journal, som jag nu har här till herrarnes påseende, för dem som deraf vilja taga del.

Naturligtvis kommer en sådan förändring af infanteriets gevär och karbiner att åstadkomma en hel omhvälfning i andra hänseenden hvad beträffar ammunition och hvad beträffar reorganisationen och utvidgningen af landets vapenfabriker. Och jag tror, att om de underrättelser bekräfta sig, hvilka jag tror vara rigtige, är det kanske försigtigast att ej nu till det stora belopp, som här föreslagits, bevilja anslag till detta ändamål och till vapenfabriker.

Jag skall icke upptaga herrarnes tid med att begära votering här i kammaren till alla de punkter, som jag föreslagit och som jag haft den glädjen se, att Andra Kammaren biträdt, ty det tjenar till intet. Jag vet på förhand, hvilken majoriteten i denna kammare kommer att blifva för Kongl. Maj:ts proposition i de frågor, der genom den förseglade sedeln Andra Kammaren vunnit majoritet inom utskottet, men jag har velat uttala den förhoppning, att vid de gemensamma voteringarna mina förslag under denna hufvudtitel i de flesta fall skola vinna framgång.

Herr statsrådet Christerson: I anledning af nu hållna anföranden skulle jag vilja göra ett par observationer. Jag kommer dervid ofelbart att tänka på det ordspråk, som säger, att det bästa är mången gång en motståndare till det goda, och jag undrar om ej detta i den föreliggande frågans nuvarande skede har sin fulla tillämpning.

Det gevär, hvarom här är fråga, är ett gevär, hvilket efter mångsidig och långvarig pröfning befunnits vara ett gevär framför alla andra utmärkt för de egenskaper ett godt krigsgevär bör ega. Vi veta allt för väl, hurusom en mängd uppfinningar på gevärsteknikens område uppstå, den ena söker öfverflygla den andra, men vid de praktiska försöken visar det sig, att det oftast är föga bevändt med dem. Jag vill ej dermed påstå, att icke möjligen det af friherre Klinckowström förordade nyuppfunna geväret skulle kunna vara ett gevär att lita på. Men jag hemställer, huru vida, då vi nu träffat på en gevärsmodell, som visar sig ega alla de egenskaper man fordrar och ej underlägsen någon nu befintlig gevärsmodell, den omständigheten, att en uppfinnare träder fram med en ny idé, kan vara en tillräcklig och fullgiltig anledning för oss att uppskjuta denna viktiga fråga. Dessutom — den nya uppfinningens ort är misstänkt. Förhållandet är nemligen, att alla de större länderna i Europa, med undantag af Österrike, hafva måst skaffa sig egna gevärsfaktorier, der deras gevär tillverkas, med anlitande jemväl på flera ställen af enskilda verkstäder, hvaribland Steyrns vapenfabrik sedan flera år tillbaka kanske intager det främsta rummet. Den har därför under denna omskapning af de olika ländernas beväpning haft fullt upp att göra och därför också nått en hög grad af utveckling. Nu lär emellertid denna fabrik faktiskt stå utan beställningar. De stora magterna hafva fått sina gevär, och det låter då mycket väl tänka sig, att en

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

ingeniör kommer med någonting nytt, det gör effekt och *det* kommer ju fabriken till nytta.

Medan jag har ordet, anhåller jag få påpeka en omständighet, som jag ej vet förut hafva blifvit berörd, men hvilken jag tror bör verka afgörande i denna fråga i afseende på gevärsfabrikation vid statens faktorier eller vid enskilda verkstäder, den omständigheten nemligen att den enskilda verkstaden — jag kan gerna begagna singularisformen, ehuru i utskottets betänkande förekommer den plurala — skulle för att kunna effektuera en af staten gjord gevärsbeställning nödgas vidkännas så stora omkostnader och taga så lång tid, att först efter en mycket dryg betänketid skulle de våga sig derpå, och skulle det gå för sig, skulle den i alla fall vara slut inom kort tid. Hvar skulle sedan denna enskilda verkstad finna användning för alla sina maskiner och verktyg? Man har sagt att industrien skulle söka sig en marknad utomlands, men jag tviflar på att den skulle kunna konkurrera med andra enskilda verkstäder i Europa. Den skulle snart inse sig hafva råkat in på en olycklig bana, och sedermera, när arbetet begynte tryta vore det att vända sig till staten och säga: "Staten har beställt — och vi måste ha' ersättning för våra förluster." Vi hafva exempel härfpå.

Det är bekant, att vi hade ett krutbruk i Skåne. När det blef en ny sorts krut och det gamla ej längre dugde, lade man sig till med nya maskiner, som gjorde ett godt krut. Så kom det ytterligare en omkastning och det förra var ej längre dugligt. Då sade verkstaden: "Vi hafva lagt ned stora kostnader och vi måste hafva ersättning af staten." Naturligtvis kunde en sådan ej beviljas, men här af framgår dock huruledes anspråk kunna uppstå, hvilka, när de ej blifva tillfredsställda, lätt föranleda missnöje.

Herr Reuterswärd: Den föreliggande frågan torde utan gensägelse vara den viktigaste inom hela fjerde hufvudtiteln och så viktig, att jag nästan är färdig att säga den viktigaste inom hela statverkspropositionen. Då är det märkvärdigt nog att här finna, dels af betänkandet och dels af reservationerna, att utskottet varit så splittradt, att det, såsom en talare nyss yttrade, var ett splittradt utskott. Jag tror, att tiderna äro allt för allvarliga för att vi icke skulle ens vilja visa, att vi önska fullfölja den organisationsplan, som urtima Riksdagen beslutat, och jag har svårt föreställa mig, att man på fullt allvar skulle kunna vara med om att nedpruta beloppet till den grad, att det skulle blott belöpa sig till $\frac{1}{4}$ del af det, som t. ex. generalfälttygmästaren i sin underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t anmält. Den summa han begärde gick nemligen till i det närmaste 1,200,000 kronor eller 1,190,500 kronor. När denna fråga pröfvades af Kongl. Maj:t, yttrade statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, att han till alla delar instämde uti generalfälttygmästarens uttalande, men med anledning af de stora kraf, som under innevarande riksdag ställdes på fjerde hufvudtiteln, ansåg han det möjligt att nedpruta denna siffra till 895,500 kronor, eller med ungefär 300,000 kronor. Så hafva vi vidare sett af en reservant från denna kammare, att han kommit

med ett tredje förslag, som går ut på att nedsätta summan till mellan 6—700,000 kronor, och ytterligare hafva alla Andra Kammarens ledamöter inom utskottet nedsatt summan för det hela till 306,300 kronor. Jag frågar: kan det vara rätt att på ett sådant sätt behandla en så viktig och allvarlig fråga, ja, på ett sådant sätt, att jag aldrig sett dess make i något utskottsbetänkande? Det är nästan så godt som rent afslag, eller detsamma som att afstanna från fullföljden af en plan man en gång beträddt — och jag säger ännu en gång: den närvarande tiden gifver oss ingen anledning att gå till väga på det sättet. Att frågan fått den utgång inom utskottet, som den nu fått, beror uppenbarligen på den förseglade sedeln, och i så fall var det tur den gången, att utskottsbetänkandet blef i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag. Men af sex förstakammarledamöter inom utskottet har blifvit fogad en reservation, som jag för min del måste på det bestämdaste motsätta mig. Dessa reservanter framställa ett vilkor af den beskaffenhet, att jag vågar påstå, att om förslaget ej är alldeles oantagligt, lägger det dock ett sådant band på Kongl. Maj:ts blifvande åtgöranden i denna fråga och för framtiden, att jag vågar säga, att det nästan är oantagligt, helst om jag fäster mig vid hvad de säga i tredje punkten, der det heter: "att, om dylika anbud visa sig icke öfverstiga tillverkningskostnaden vid statens gevärsfaktori, alla direkta eller indirekta kostnader medräknade, annan förändring i statens gevärsfaktori icke företages än dess anordnande till reparations- och förnyelseverkstad för arméns och flottans eldhandvapen." Huru skulle det vara möjligt för regeringen att kunna göra någon jämförelse med ett anbud från någon enskild verkstad, att t. ex. för så och så mycket leverera färdiga gevär, när man ej varit i tillfälle att just vid detta statens gevärsfaktori kunna se, till hvilken summa man skulle kunna nedbringa kostnaden, i fall staten sjelf verkstälde tillverkningen. För att kunna göra en sådan jämförelse, synes mig det vara absolut nödvändigt, att alla dessa maskiner och verktyg, som man nu här vill taga bort, anskaffas för att få en sådan jämförelse, och jag vågar dessutom säga, att om denna verkstad blifvit eller blifver en reparationsverkstad, som kan göra nya delar i stället för sådana som blifvit förbrukade eller oanvändbara, är det alldeles klart, att i det allra närmaste måste man hafva samma maskiner och verktyg, ty det får ej finnas en skruf, icke en fjeder, icke det ringaste i ena eller andra fallet, som ej måste vara exakt, när en reparation skall ega rum, och utan att hafva alldeles samma maskiner som dem, hvarmed dessa vapen tillverkats, låter detta sig ej göra. Detta är icke något kommissarbete, utan det måste vara så fint på håret, att det ej får skilja det ringaste mellan den nya gevärskastens tillverkande och den gamla, som skall ersättas.

Emellertid har det redan blifvit så mycket sagdt, framför allt af chefen för landtförsvarsdepartementet, att frågan snart börjar vara i det närmaste uttömd. Om vi se på minimisiffran af det gevärsantal, som bör anskaffas för vår armé, så är denna 237,000 gevär. Vi kunna med detta års utgång komma till 100,000, hvadan följaktligen ännu återstår 137,000, och när det nu är genom siffror bevisadt hvad

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)

besparing staten gör genom att sjelf tillverka dessa vapen, så är det en bagatell att tala om några 100,000 kronor för att sätta denna fabrik i fullt tidsenligt skick.

Man har här skrämt oss med, att om vi bevilja denna summa, skulle vi ej få Andra Kammaren med oss. Jag tror att Andra Kam-maren har ställt sig på den sparsamhetsståndpunkten, att om dem bjudes hvilken summa som helst, komma de att intaga samma ståndpunkt, åtminstone till en början, att icke bevilja mera, än hvad deras tolf ledamöter i utskottet föreslagit. Men jag hoppas, att vid den gemensamma voteringen det skall blifva ett annat resultat. Och i motsats mot friherre Klickowström vågar jag påstå, att om det blir fråga om att gemensamt votera mellan Kongl. Maj:ts proposition och Andra Kammarens beslut, så kan jag ej föreställa mig, att det blir någon annan än friherre Klinckowström i denna kammare, som röstar för Andra Kammarens beslut. Jag skulle beklaga, om han finge någon mera med sig. Emellertid ber jag på det varmaste att få för-orda Kongl. Maj:ts förslag och hoppas äfven, att vid frågans slutliga afgörande beslutet skall utfalla i öfverensstämmelse dermed.

Jag anholder således om afslag på de villkor, som reservanterna inom utskottet fäst vid förslaget beviljande.

Herr Wennerberg: Det har varit med verklig bedröfvelse jag läst statsutskottets utlåtande i denna punkt, som angår ett anslag, hvilket hvar och en inser är af största vikt, för att hvad som redan är beslutadt vid urtima riksdagen skall kunna bringas till en önskad verkställighet. Det är ej så mycket därför, att reservanterna från Andra Kammaren endast vilja gå med på en ringare summa, än den Kongl. Maj:t begärt, utan fast mera därför, att inom denna kammare skiljaktiga meningar rådt icke i afseende på den summa Kongl. Maj:t begärt, ett *quantum* som lätt nog kunnat upphjelpas, men det gäller ett *quale* af beskaffenhet att för framtiden kunna draga med sig en mängd olyckor.

Vi hafva en verkstad, den enda som kommit till ett visst högre anseende för sina dugliga och skickliga arbetare. I fall nu reservan-ternas mening blir den gällande, ställas vi på den punkt, der en bör-jan göres att kasta bort hvad godt vi verkligen hafva, i förhoppning att kunna få, jag vill ej säga något bättre, men möjligen något lika dugande. Vi stå alltså — och det under dessa tider, då man talar om skyldigheten att fästa tillbörligt afseende vid slöjd och arbete samt hvad dermed sammanhänger — i begrepp att kasta bort en hel mängd af yrkesarbetare, som hunnit en viss grad af ovanlig skicklig- het och som förr eller senare, kanske då det ej längre är möjligt, staten icke skall kunna ersätta med några andra. Just detta är det som gör frågan för mig så viktig. Ty jag vill visst ej neka, att *en-skilda* industriella anläggningar *kunna åtaga* sig detsamma som sta-tens — jag vill till och med gå så långt, att jag tror, att de inom kort skulle kunna prestera lika godt arbete. Äfven vill jag medgifva möjligheten af att de kunna göra det för lika godt pris. Men, mine herrar, dessa ligga dock ej i statens hand och under den ständiga

vetenskapliga och praktiskt dugande tillsyn, som statens eget faktori. När som helst, t. ex. då någon leverans blefve kasserad eller de funne sig ej blifva tillräckligt godtgjorde för ett godt arbete, kunna de draga sig tillbaka. Tänk om oss då, att detta inträffar på en tidpunkt, då det kan vara omöjligt att utifrån få vårt behof i det afseendet fylldt, att få sådana gevärförädlare, som äro för armén nödvändiga. Vi hafva redan nu sett, huru svårigheter yppat sig med hänsyn till leveranser af Mauserska och Löweska gevären, och detta under fred. Det låter lätt tänka sig, att de kringliggande nationerna inom några år ligga i krig med hvarandra, att vi ej kunna få effektuerade några beställningar utifrån. Hafva vi då emellertid slopat denna verkstad, som stadigt och förtjenstfullt verkat inom vårt eget land och dessutom medför den fördelen, att omkostnaderna kommit våra inhemska arbetare till godo, så och då ingenting dugligt inom landet kan presteras, så vida ej de enskilda verkstäderna till en början försöka att mot höga pris lega utländska arbetare, skall staten nog i bästa fall få vidkännas långt högre pris för hvarje enskildt stycke, som skulle tillverkas, än skäligt vore.

Att man utsätter sig för att genom Andra Kammarens beslut kunna tillmötesgå Kongl. Maj:ts begäran med en ringare summa, det anser jag vara svårt. Men det kan dock vid en följande riksdag, eller när man fått litet tid att närmare tänka på sakens vikt, hjälpas upp — man kan då taga ett steg längre under gynsamare förhållanden än nu. Men hvad som deremot då kan vara ohjelpigt — det vore att nu slopa Eskilstuna faktori och verkstäder. Saken är nemligen ej hjälpt med att man framdeles söker upp dess arbetare igen — det lär ej gå för sig. Vi hafva då begått det stora felet, efter mitt förmenande, att, innan vi hafva något nytt dugligt, hafva kastat bort det gamla, som ännu ingen vågat förklara för odugligt.

Den ärade reservanten, som försvarat reservationen och på ett sätt, som vi måste hålla honom räkning för, ty han framtog verkligen alla skäl, som kunna sägas för densamma — och alla de öfriga reservanterna, jag är derom öfvertygad, som hafva samma åsigt som han — förmenar, att genom att antaga reservationen skulle man hastigare kunna få en nödvändig beställning effektuerad. Och visserligen gaf den ärade reservanten, ehuru det skedde med en svagare betoning, ett vackert betyg åt eskilstunafaktoriets förmåga att utföra gjorda beställningar, men han sade på samma gång, att de enskilda verkstäderna borde — utan att våga något slags jämförelse — kunna leverera utmärkta arbeten. Jag vill ej bestrida detta, och är det den ärade reservantens åsigt, så är det ock min skyldighet att respektera den, och jag gör det gerna. Men detta gör ej till fyllest. Vi hafva nemligen hört icke blott af sakkunniga personer inom praktiska lifvet, utan äfven från statsrådsbänken lennas upplysningar af den art, att om än icke fältygmästarens promemoria haft för mig en afgörande betydhet, skulle jag den förutan fäst tillräckligt afseende vid dessa.

Vi måste se till, huru andra länder bära sig åt för att tillgodose behofvet af gevärförädlare. Vi bära icke på eget beråd försöka oss på en ny väg så farlig som denna, då vi ej veta knappt i år, än mindre för de kommande åren, hvad som göres oss behof.

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

Hvad jag har velat säga — har jag sagt.

Det är blott någonting, hvarpå jag ännu en gång vill fästa uppmärksamheten.

Jag tror att hvar och en af oss inom sig känner, att vi ej lefva uti någon synnerligen lugn och stilla tid. Vi äro ej omgifna af goda vänner och trogna grannar öfverallt. Vi kunna ej resonera så här: "det är god tid, vi kunna se oss om. Det blir bättre tider — och vi hafva råd att vänta." Jag tror ej, att någon af oss hyser en sådan åsigt. — Nåväl, äro vi då alla tvärtom ense derom, att vi lefva i en mycket orolig tid, som när som helst kan utsätta oss för svåra tilldragelser, förvecklingar och förnärmelser, då fordras det också, att vi, och särskildt vi, som tillhöra denna kammare, visa oss såsom män bakom ordet. Låtom oss då ej nu ställa oss så, att, om också ingenting svårt inträffar hvarken i år eller nästa år, vi dock förr eller senare kunna råka i en belägenhet, som visar, att hvad vi bort göra — det hafva vi icke gjort.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Wijk: Då jag håller före, att de sex reservanternas förslag är det enda, utom utskottets, som har utsigt för sig att vinna tillslutning i denna kammare, skall jag be att få hålla mig till detta. Reservanternas föreslå lika med Kongl. Maj:t ett anslag på 895,000 kronor, och de ställa till och med i utsigt att anskaffa ett ännu större antal karbiner än Kongl. Maj:t föreslagit. Detta vore ju mycket tilltalande, men då det skall ske på bekostnad af iordningställandet af Carl Gustafs faktori för tillverkning af repetergevär, har jag för min del ej kunnat vara med derom. Huru hafva reservanternas tänkt sig denna anskaffning? Jo, de säga, att Kongl. Maj:t bör sätta enskilda verkstäder i tillfälle ingifva anbud å öfvertagandet af större eller mindre delar af gevärsstillverkningen enligt uppgjorda anskaffningsplaner, och om dessa icke öfverstiga tillverkningskostnaderna vid statens gevärsfaktorier, alla direkta och indirekta kostnader medräknade, gevärsfaktoriet då bör bibehållas till endast reparationsverkstad. Jag tror, att vi litet hvar nog veta, att man kan uppgöra kalkyler på många sätt. Jag förutser, att, om Riksdagen skulle lemna detta i Kongl. Maj:ts skön, Kongl. Maj:t ovilkorligen skulle blifva utsatt för klander vare sig från ena eller andra hållet, och jag kan icke finna, att det är någon anledning att utsätta Kongl. Maj:t för något sådant. De uttala vidare, att dessa enskilda verkstäder skulle inlemna sina anbud efter uppgjorda anskaffningsplaner. Men det är gifvet, att dessa måste godkännas och medlen till realiserandet häraf anslås af Riksdagen. Detta kan ej ske förrän 1896, hvarför man derigenom framflyttar frågans lösning ett eller två år. Dessutom, med Kongl. Maj:ts förslag vet man hvad beslutet innebär, att man får 10,000 karbiner och iordningställandet af Carl Gustafs faktori och dermed fastslagit tillverkningen af repetergevär der.

På dessa grunder har jag inom utskottet ställt mig på Kongl. Maj:ts förslag och yrkar nu bifall dertill.

Herr vice talmannen: En talare nämnde nyss, att han hoppades, att kammaren skulle vidhålla det beslut, kammaren fattade år 1892 och föra det beslutet framåt. Jag vågar påstå, att det varit reservanternas från denna kammare bestämda mening, att detta genom bifall till deras reservation kunde bättre främjas än genom anslutning till Kongl. Maj:ts proposition. Och därför var det deras ovilkorliga pligt att träda fram för kammaren och säga: den väg vi föreslå tro vi säkrast, snabbast och bäst föra till det mål, som — derom äro vi öfvertygade — är allas vårt mål. När utskottet behandlade denna fråga, gingo två strömningar genom utskottet — såsom äfven framgår af betänkanudet. Den ena ansåg, att utredningen ej var fullständig, att, när det gälde något sådant som att börja en stor nyanskaffning af gevär åt den svenska armén, man äfven borde taga den enskilda företagsamheten till hjälp, samt att denna sida af frågan var väl värd att tagas i öfvervägande. Den andra meningen gälde anslagsbeloppet. För min del tror jag, att det sista är det minst väsentliga, men att hufvudsakliga vigten ligger på det jag först nämnde. I afseende på anslagsbeloppet ber jag dock att få fästa uppmärksamheten derpå, att vår reservation afser på öret samma belopp, som Kongl. Maj:t föreslagit, och att således der ej är någon nedprutning. Jag nämnde nyss, att vi ansågo, att, när vi stodo framför ett så stort arbete som anskaffning af nya gevär till armén, den enskilda industrien borde tillfrågas, om och i hvad mån den ville deltaga deri, och jag vill tillägga, att denna fråga bör göras redan i början. Hvad som hittills förelegat har endast varit anslag till karbiner. Modellen repetergevär kan jag ej säga blifva antagen i år genom bifall till Kongl. Maj:ts proposition; det skedde redan i fjol, när anslaget till de första 5,000 karbinerna lemnades. Det argumentet kan jag således lemna helt och hållet å sido. Vi stå nu framför en anskaffning af, utom karbiner, gevär till hufvudvapnet, infanteriet. Nu är stäldt i utsigt att tillverka 100,000 gevär så fort som möjligt. Tror väl kammaren, att detta antal 100,000 är ett fullkomligt uttryck för hvad som behöfs? Jag tror det icke. Det är det allra första nödvändiga behofvet, hvarom framställning gjorts; och sedan komma framställningar om att öka detta antal. Man kan nog tänka sig att låta dessa 1867—1889 års gevär till någon del fylla bristen. Ja, det kan vara för den allra första tiden. De gevären äro af en annan kaliber; och jag tror, att vi måste hafva klart för oss, att det ur alla hänseenden är nödvändigt att se saken för oss i hela dess vidd. Det gäller icke blott 100,000 — det gäller vida högre antal. Nu frågar jag: när man står framför detta stora arbete, är då den tanken så orimlig att vilja räcka en hand till den svenska industrien? Den arbetar under en tung tid, det klagas från alla håll. Vi önska ju litet hvar att se nya förvärfskällor springa upp för vår industri. Är det då orätt att, när vi skola begynna ett så stort arbete för statens räkning, tänka derpå, att äfven den enskilda industrien får medverka. Jag kan nemligen ej godkänna den tanke, som framskymtat, att med hänsyn till arbetets ömtalighet uppgiften är för hög för den svenska industrien. Jag tror icke detta. Jag tror, att det vitsord det svenska arbetet brukar

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

erhålla, nemligen att det är ett godt och samvetsgrant arbete, äfven skall kunna tillämpas i detta hänseende. Och jag ber att få nämna, med anledning af framdragandet af en erfarenhet från gångna tider — för 25 år sedan — då en misslyckad leverans egde rum, att detta ej är ett bevis på, då den svenska industrien sedan dess höjt sig så mycket, att dylikt kommer att ske nu. Jag vill dessutom säga, hvad beträffar det intyg, som af en besigtningsofficer lemnades om materialiernas och arbetets mindre goda beskaffenhet då, att det hade varit bättre om den, som var besigtningsofficer då, hade vid det tillfället uttalat betänkligheterna och handlat derefter och icke kommit fram dermed 25 år efteråt. För öfrigt har här nämnts, och det nämndes till och med från statsrådsbänken, att ordet "verkstäder", som reservanternas valt och valt med full afsigt, borde utbytas mot "verkstad", derför att det finnes endast ett gevärsfaktori. Detta är i och för sig ej något bevis. Vi hafva haft en tillverkning i samma rigtning här i Stockholm, som till och med arbetat för utländsk räkning, men när arbetet sinade, öfvergick till annan tillverkning. Det är naturligtvis den väg, som hvarje enskild verkstad, som åtog sig en del af detta arbete, komme att gå. När arbetet är slut, om afsättning ej kan vinnas utomlands — hvilket man betviflar, om med full rätt vet jag ej — så får den rigta sin verksamhet åt annat håll. Staten kan deremot icke göra så. Arbetet är utfördt, jag vill hoppas att det ej dröjt för länge — hvad skall staten då göra? Det blir att förvandla sin verkstad till en reparations- och förnyelseverkstad samt afskeda arbetare. Det har äfven nämnts, att man ej kan vänta, att en svensk verkstad skulle vilja ingifva anbud, emedan det kostar 400,000 kronor att sätta arbetet i gång. Ja, summan är stor, men arbetet, som skall göras, är också stort, och jag tror, att i vår tid spelar denna siffra, 400,000 kronor, icke någon så bestämmande roll. Vi hafva derför — och det framgår ej blott af vår reservation, utan ock af utskottets beslut — ansett, att innan man går med allvar och kraft fram på anskaffningens väg, bör man skåda frågan äfven från denna sida och söka vinna utredning i det afseendet. Men vi reserveranter hafva ej påyrkat ett nytt vädjande till Riksdagen, ej påyrkat, att hela åtgärden skulle afstanna, tills Riksdagen å nyo yttrat sig, vi hafva föreslagit Riksdagen att med fullt förtroende lemna frågan i Kongl. Maj:ts hand. Jag tror, att Kongl. Maj:t kan verkställa uppdraget. Vi hafva blott sagt, att om de enskilda verkstädernas gevär ej blefve dyrare än hvad staten anser sig kunna tillverka dem för, om de verkstäder, som anmälde sig, vore fullt lämpliga, om man således har garanti både i afseende på pris och qualité, då borde arbetet vid statens gevärsfaktori inskränkas och denna anordnas för att hufvudsakligen blifva en reparations- och förnyelseverkstad. Det är allt hvad vi sagt. Vi hafva aldrig uttalat någon dödsdom öfver detta faktori eller velat att det skall upphöra, utan endast velat framhålla, att vi ej anse, att hela tillverkningen bör från början koncentreras der, utan att man bör släppa fram den enskilda företagsamheten och se till hvad derigenom kan vinnas. Kan man beträda den vägen, så vinnas alltid en fördel, och det är konkurrens. Och detta är eu stor fördel.

Derigenom vinnes äfven, att man får priset fixerad, så att man kan beräkna kostnaden; derigenom vinnes ock, att man kan mera bestämma i afseende på tiden, inom hvilken arbetet skall vara utfördt. Nu säger man att, om man, såsom vi föreslagit, lemnade hela beloppet visserligen med ett vilkor, men öfverlemnade afgörandet i Kongl. Maj:ts hand, Kongl. Maj:t skulle blifva klandrad för hvad han gjorde. Jag vet dock intet särskildt skäl därför. Jag antager nemligen, att utredningen blefve af den beskaffenhet, att densamma framlagd lemnade fullt stöd för den åtgärd, som beslötes. Men jag tror, att det fins en annan synpunkt, hvars betydelse äfven en föregående talare framhållit. Jag nämnde, att det för ögonblicket fans två strömningar — den ena afser penningebeloppet, den andra vill hafva denna undersökning till stånd. Kommer nu denna kammare att antaga Kongl. Maj:ts proposition och således båda sakerna ställas upp mot Andra Kammarens oeslut, föreställer jag mig, att antalet röster, som kunna ena sig om Första Kammarens mening, blir mindre än om reservationen tages, hvilken lemnar utsigten öppen att få utredningen gjord. Men detta ej endast för nutiden. Jag tror, att den utredning vi vilja framkalla är af *ändå större vikt* för framtiden. Vi stå vid början af en anskaffning utaf gevär. Det gäller hufvudvapnet, det gäller ett stort antal, stora summor. Och min erfarenhet om arbetet i statsutskottet, hvilken torde vara den längsta någon här i kammaren har, säger mig bestämdt: lemna den bästa möjliga och mångsidigaste utredning, om man vill hafva en fråga fram, om man vill uttaga stora steg; hvad som fattas i utredning minskar benägenheten att uttaga steget, och frågan försinkas. Man har sagt mig, att genom vårt förslag skulle hela frågan uppskjutas. Jag är af alldeles motsatt mening. Om det skulle visa sig, att — såsom Kongl. Maj:t antager — de enskilda verkstäderna ej kunna tillverka för samma pris som statens faktori eller om ej lämpliga verkstäder anmälde sig — nåväl, då är frågan afgjord om några månader, och vår reservation och Kongl. Maj:ts proposition sammanfalla fullständigt. Men om äfven det uppstode tveksamhet t. ex. i afseende på priset, då kunde det ju komma att blifva ett uppskof. Då är det väl ej heller så orimligt, om under tveksamma förhållanden Riksdagen finde å nyo pröfva saken. Jag tror, att i samma mån den får detta, i samma mån växer också benägenheten att lemna det större anslaget; och för mig — det säger jag öppet — gäller det mycket mindre hvilken dag jag börjar gevärsanskaffningen för infanteriet än hvilken dag densamma är afslutad. Det är den dag, då armén *fått* sina vapen, som för mig är af hufvudsaklig betydelse, icke när anskaffningen *kan börja* med utsigt att den mer eller mindre sakta skrider framåt.

Jag skall ej längre upptaga tiden, mycket är redan taladt i denna fråga. Jag har försökt svara på några anmärkningar. Det har förvånat chefen för landtförsvarsdepartementet, att vi i utskottet önskat se utredningen så pass fullständig som möjligt. Må vara, att man anser såsom ett fel det sätt, hvarpå svenska Riksdagen och dess utskott brukar behandla sådana frågor, nemligen att skaffa sig den bästa möjliga utredning. Men jag tror, att detta förhållande ej går

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

att rätta, och jag tror, att på arbetet i den vägen beror ej så litet att vi kunnat bibehålla ett godt och förtroendefullt förhållande mellan regering och Riksdag. Jag tror emellertid, som sagdt, att detta ej går att rätta. Man vill hafva utredning i detalj. Om det är origtigt eller ej, derom må kammaren döma.

Jag har nämnt våra motiv. Jag vill förklara, att det skulle vara mig en glädje, om jag kunde denna riksdag få vara med om att lemna fulla behovet af karbiner. För en armé är det ett svaghetstillstånd, när den byter om vapen; och är det så för en armé, är det så för hvarje dess afdelning. Den afdelning, som är beväpnad med karbiner i stället för gevär, är således i sitt svaghetstillstånd, tills detta behof blifvit fylldt. Jag skulle helst vilja lemna hela detta behof. Det är nemligen mest trängande, därför att de gevär, som infanteriet nu har, äro helt visst för ringa till antalet, men det är dock i ballistiskt hänseende ett godt vapen, detta gevär, ehuru utan repetermekanism. Men specialvapnens karbiner äro ej af samma goda beskaffenhet. Behovet är därför störst der, därför börjades det också der; och jag skulle önska att få detta behof så fort som möjligt fylldt för att med full kraft kasta mig på det andra.

Jag har framhållit skälen för vår reservation, och jag ber att få uttala som min liffiga önskan, och den vet jag hafva legat under reservanternas förslag, att vi så snart som möjligt måtte få komma till att skaffa hufvudvapnet ett lämpligt och tidsenligt gevär och att vi måtte komma i tillfälle att så mycket våra tillgångar det medgifva förkorta tiden därför. Och det är för att verka i den riktningen som vi framlagt vårt förslag, emedan vi tro, att den vägen är den enda rigtiga för att nå detta mål. Det är också ur den synpunkten jag nu yrkar bifall till vår reservation.

Herr Falk: I allmänhet brukar det ju icke vara nödvändigt att i denna kammare yttra sig öfver frågor, som röra fjerde hufvudtiteln. Förhållandet är nemligen vanligen det, att i viktiga frågor kammarens utskottsledamöter antingen tillhöra majoriteten inom utskottet eller också stå de tillsammans såsom reservanter. I hvilket fall som helst går kammarens beslut vanligen i samma riktning som utskottsledamöternas. I år är förhållandet ett helt annat. Kammarens ledamöter i utskottet äro nemligen, såsom förut framhållits, splittrade i tre delar. En grupp tillhör majoriteten, och två grupper äro reservanter. Det torde därför vara lämpligt, att något hvar af kammarens ledamöter yttrar sin mening. Jag får då tillkännagifva, att jag utan tvekan ställer mig på Kongl. Maj:ts ståndpunkt, d. v. s. ämnar yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill dermed ej hafva sagt, att jag obetingadt gillar den; ty jag skulle hafva önskat, att anslaget vore långt större än Kongl. Maj:t begärt. Det begärda beloppet förutsätter nemligen en anskaffningstid äfven för ett så ringa antal gevär som 120,000 af ej mindre än tolf år, och det vill säga en permanent kris under tolf år — en farlig tid, som kan blifva ödesdiger nog. För min del tror jag därför att det hade varit lyckligare, om Kongl. Maj:t på en gång begärt hela det anslag, som behöfs för att anskaffa det nödiga

antalet vapen. Jag vet egentligen icke, hvarför man ej i en så vigtig fråga rörande fjerde hufvudtiteln, som anskaffande af gevär, kan gå samma väg som rörande flottan. Der begäres nu på en gång 12,500,000, naturligtvis att utgå efter hand. Detta tillvägagående saknar ej præcedensfall äfven inom fjerde hufvudtiteln. År 1871 begärdes nemligen och Riksdagen anvisade äfven 1,520,000 kronor till Karlsborgs fästningsbyggnad och 3,750,000 kronor till befästningsarbeten vid Karlskrona. Jag tror således, att det varit lyckligt, om man gått till väga på samma sätt nu, då det gäller det vigtiga gevärsanslaget. Frågan hade då kommit i sitt rätta läge. Så som den nu står, finnes emellertid ej annan utväg än att bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Här finnes nu en grupp reservanter — den första — som vill bifalla Kongl. Maj:ts förslag med vissa vilkor. Det kan emellertid vara en betänklig sak att gifva sig in på att bevilja i ytterligt hög grad vigtiga anslag med *vilkor*, ty vilkoren kunna ju vara sådana, att Kongl. Maj:t ej kan acceptera dem. Och då faller hela frågan. De nuvarande förhållandena i vårt grannland innebära en varning, som ej är att förakta, hvarthän det kan leda att bevilja anslag med vilkor. Jag vill naturligtvis ej påstå, att de vilkor, som här äro i fråga, kunna jemställas med de vilkor, som der äro i frågasatta; men har man en gång slagit in på denna väg, kan det hända, att man fortsätter. Således, frågan om vilkor är något olyckligt, som ej bort uppställas. Sjelfva tyngdpunkten i vilkoren är nu emellertid den, att reservanterna önska i första rummet öfverlåta åt enskild industri att tillverka gevären och vilja ifrågasätta, att vårt gevärsfaktori skall förvandlas till en reparationsverkstad eller åtminstone i hufvudsaklig grad till en sådan. I detta afseende hafva flere föregående talare, särskildt den förste, äfvensom chefen för landtförsvarsdepartementet bemött reservanterna så utförligt, att det ej synes vara nödigt för mig att fortsätta. Jag vill emellertid tillägga några ord. Såsom motiv för denna förändring hafva reservanterna framhållit, att gevärsanskaffningen skulle blifva skyndsammare och såsom de hoppas äfven mycket billigare. Jag tror, att de grundligt misstagit sig i båda delarne. Den enskilda fabrik som äsyftas — ty det finnes endast en — kan ej vara någon annan än Husqvarna. En kort jemförelse mellan ställningen vid Husqvarna och vid Carl Gustafs stads faktori torde då icke sakna allt intresse. Husqvarna deltog, såsom kammaren tvifvelsutan känner, i slutet af 1860-talet samt början och midten af 1870-talet i den då pågående stora tillverkningen af 1867 års gevär — 240,000 stycken. Allt sedan år 1877 har emellertid ej någon tillverkning af krigsgevär egt rum vid Husqvarna, utan endast af jagtgevär. Men vid denna artikel kan man ej här fästa synnerlig uppmärksamhet, ty hvarje fackman vet, hvilken betydande skilnad det är mellan ett nutida krigsgevär och ett jagtgevär. Nämnda fabrik har således icke på 18 år sysselsatt sig med tillverkning af krigsgevär. Der fattas erforderliga maskiner, och kunniga arbetare i tillräckligt antal skulle säkerligen ej på mycket länge kunna anskaffas.

Se vi nu å andra sidan på förhållandena vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori, sedan, såsom nyss nämnts, mot slutet af 1870-talet den

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

stora gevärstillverkningen avslutats, har man derstädes icke ett enda ögonblick upphört att sysselsätta sig med krigsgevär. Faktoriet har under tiden gjort en mängd försöksgevär af utländsk modell, har levererat gevär till norska flottan och har nu flera år varit sysselsatt med den senast beslutade förändringen af 1867 års gevär. Det har kunnat bibehålla sin stora stam af arbetsbefäl och arbetare, har kompletterat sina maskiner och under sista tiden anskaffat nya specialmaskiner samt har genom sina besigtningsofficerare och ingenjörer i utlandet studerat just de delar af gevärsfabrikationen, hvilka nu äro i fråga. Jemföras nu dessa båda fabriker, Husqvarna, som på 18 års tid icke sysselsatt sig med tillverkning af krigsgevär, som saknar kunniga och vana arbetare i tillräckligt antal och erforderliga maskiner, och Carl Gustafs stads fabriker, som hvilket ögonblick som helst är i tillfälle att börja gevärsfabrikationen, kan tvekan icke råda om, hvilken fabrik skall fortast kunna tillverka gevären. Det kan knappast på allvar bestridas, att gevärstillverkningen, om den lemnades åt enskilda fabriker, skulle komma att högst betydligt fördröjas.

Hvad sedan beträffar anskaffningskostnaden, nämnde jag nyss, att af 1867 års gevär äro anskaffade 240,000 stycken. Deraf äro 10,000 inköpta fran Amerika och 69,300 tillverkade vid Husqvarna samt återstoden, i rundt tal 160,000, — af hvilka likväl 28,000 voro förändrade från äldre modeller, hvadan antalet *nyttillverkade* gevär utgjorde blott 132,000 — tillverkad vid Carl Gustafs stads gevärsfabriker. Tillverkningen vid Husqvarna omfattade fjorton kontrakt under tiden 1868—1876. Enligt de första tre kontrakten betingades ett pris af 40 kronor och enligt de öfriga 39, 36, eller 38 kronor per stycke. Medeltalet gör något öfver 37 kronor. Huru har nu kostnaden ställt sig vid Carl Gustafs stads gevärsfabriker? Jag har i min hand en officiel uppgift, hvilken visar, att år 1870 arbetslön och materialkostnad för hvarje gevär utgjorde 18 kronor 56 öre, biomkostnader 5 kronor 25 öre, besigtningsskostnad 35 öre eller summa 24 kronor 17 öre. Enligt samma uppgift utgjorde år 1873 arbets- och materialkostnad 18 kronor 95 öre, biomkostnader 4 kronor 20 öre samt besigtningsskostnad 65 öre eller summa 23 kronor 80 öre. Under rubriken "biomkostnader" innefattas dels administrationskostnader och dels de mångahanda utgifter, som uppföras under den gemensamma benämningen "faktoribehof". Tillägges ränta å det i fastigheter och inventarier nedlagda kapital, torde totalkostnaden per gevär uppgå till omkring 25 kronor. Således i ena fallet, då tillverkningen egde rum vid Husqvarna 37 kronor, i andra fallet, då den egde rum vid Carl Gustafs stads gevärsfabriker högst 25 kronor, alltså en skillnad per gevär af 12 kronor. Multiplicerar man 12 med gevärsanskaffningen 132,000, finner man, att staten har gjort en besparing af fullt ut en och en half million kronor. För öfrigt bör ihågkommas, att, om icke Carl Gustafs stads gevärsfabriker funnits, hade naturligtvis Husqvarna betingat sig betydligt högre pris. Så ställer sig saken från *skyndsamhetens* och *billighetens* synpunkt. Men det finnes äfven en annan synpunkt, som vid gevärsanskaffning är af största vigt, nämligen *soliditetens* synpunkt. Den promemoria, som

bifogas herr Billings reservation, innehåller vissa betänkliga saker i den vägen, och jag ber att få säga, att det är saker, som inom armén äro allmänt kända och hvarom jag har personlig erfarenhet. Jag vill ingalunda säga, att förhållandena skola blifva sådana äfven för framtiden, men något är det en faktor att taga med i beräkningen, så mycket mer som omöjligt torde vara att tillräckligt öfvervaka den privata industrien och framför allt att utöfva tillräcklig kontroll öfver beskaffenheten af de använda materialierna, en sak, som härvid är af betydande vikt.

Men äfven andra omständigheter finnas, som torde vara nödigt att beakta. Gevärsfaktoriet vid Carl Gustafs stad har icke endast haft till uppgift att tillverka gevär. Der hafva uppfostrats och derifrån hafva utgått alla de besigtningsofficerare och gevärsofficerare vid regementena, alla de rustmästare och gevärssmeder, som oundgängligen måste finnas. Hvarifrån skola sådana tagas, om Carl Gustafs stads gevärsfaktori skulle nedläggas. Denna sak är så mycket nödvändigare att beakta nu, som den komplicerade beskaffenheten af de nya gevären är sådan, att på besigtningen ligger den allra största betydelse, vida större än vid gevär af äldre modell.

En annan sak — huru vill man garantera, att en enskild fabrik skall kunna leverera det stora antal gevär, som behöfves? En sådan fabrik är beroende af konjunkturerna. Den finnes i dag, men kan läggas ned i morgon. Det kan staten icke förekomma. Jo, säger man, det kan förekommas genom bindande kontrakt och att i desamma stadga stora bötesbelopp för försummad leverans. Ja väl, men resultatet kan blifva, att man väl finge uppbära stora bötesbelopp, men icke finge några gevär; och dermed tror jag icke vi skulle blifva nöjda.

Hvad sedan beträffar Carl Gustafs stads gevärsfaktoris förändring till en reparationsverkstad — låt vara, såsom här anmärkts, endast i hufvudsaklig del till en sådan — så, då å gevärsfaktoriet äro nedlagda betydande kostnader — säkerligen ej understigande 1½ million — skulle det blifva en bra dyr reparationsverkstad, hvars gagn icke skulle stå i någon rimlig proportion till kostnaden.

Jag kommer nu till den senare gruppen af reservanter, nemligen herr Billing. Säkert misstager jag mig icke, då jag förmodar, att det hufvudsakligen är opportunitetsskäl, som bestämt honom. Ty icke kan någon ifrågasätta att icke herr Billing skulle hellre vilja hafva 15,000 än endast 5,000 karbiner, och skälet till hans reservation torde väl vara att söka i en farhåga, att vid en gemensam votering i valet mellan utskottets förslag och reservanternas i Andra Kammaren förslag, det senare skulle afgå med seger. Jag tror emellertid icke, att det varit lyckligt att genom en reservation gifva uttryck åt den farhågan, som deruti synes vara nedlagd. För min del delar jag icke farhågan utan är i likhet med föregående talare, herrar Reuterswärd och Wennerberg, öfvertygad, att när det kommer till afgörandets stund, skall nog Riksdagen under känslan af situationens allvar bevilja den högsta summa, som är ifrågasatt. Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.*
(Forts.)

Herr Bohnstedt: Då jag bidragit till att skapa reservationen, har jag gjort det på de skäl, att jag anser denna fråga vara en bland de viktigaste, och att den öfvergångstid, under hvilken armén är försedd med två gevär och två karbiner af olika kaliber och olika modeller är en sådan svaghetsperiod, att man bör försöka få den inskränkt till den kortast möjliga. Och då Eskilstuna gevärsfaktori, förutom de reparationer, som der skola verkställas, väl svärigen kan tillverka mer än cirka 10,000 gevär årligen, skulle det komma att draga för lång tid att uteslutande *derstädes* anskaffa arméns hela vapenbehof, hvilket är angifvet till minst 237,000, d. v. s. cirka 200,000 gevär och 20,000 karbiner. Det har därför syns mig nödvändigt att försöka få tillverkning i gång vid en enskild verkstad, hvarigenom staten fortare och möjligen äfven billigare skulle kunna få gevärsanskaffningen fullbordad. Skulle nu så vara att icke någon enskild verkstad skulle vilja åtaga sig tillverkningen, då vet jag verkligen icke, att reservanternas förslag lagt något hinder i vägen för Kongl. Maj:t att till Eskilstuna gevärsfaktoris förändring använda en del af de äskade medlen. Reservanterna hafva endast frambällit, att de anse, att den hufvudsakliga delen borde användas till nyanskaffning af karbiner, då nemligen specialvapnen äro, kan man säga, i det närmaste obeväpnade. Att någorlunda hastigt kunna få dessa karbiner från Eskilstuna gevärsfaktori torde möta svårighet, så mycket hellre som detta ännu öfver ett års tid är upptaget med fullgörande af pågående leverans. Jag tror därför, att det icke kan vara någon fara utan snarare en fördel att ansluta sig till reservanternas förslag.

Herr Falk talade mycket om eskilstunastammen, som är af gammalt datum. Jag undrar, om han icke härutinnan räknade något summariskt, ty, om jag icke minnes orätt, så, när tillverkningen af 1867 års gevär var afslutad, hade Eskilstuna gevärsfaktori visst ingenting att göra, hvadan arbetarne afskedades. De nu kvarvarande af den gamla stammen måste således vara ett fåtal, och är den nya stam, som tillkommit och är "så bepröfvad", icke mer än 4 à 5 år gammal. Jag ber att få yrka bifall till reservationen med det af friherre von Otter gjorda tillägg.

Herr Lundeberg: Då jag för min del, i motsats till den siste talaren, bidragit till utskottets förslag, må det tillåtas mig att få angifva skäl därför.

Skälet är helt enkelt, att jag för min del icke kunnat tänka mig möjligheten af att de önskningsmål, reservanterna för sig uppställt, eller att kunna uppmuntra och framkalla en enskild industri inom landet och att under nästa år kunna anskaffa största möjliga antal karbiner, skulle kunna *samtidigt* förverkligas.

Enligt reservationen tillkommer det Kongl. Maj:t att före vidtagandet af någon som helst anskaffningsåtgärd inhemta yttrande från enskilda verkstäder, huruvida de kunna befinnas villiga att åtaga sig dessa leveranser. I motsats till hvad förut yttrats, tror jag, att syftemålet afser icke *en* verkstad utan *flere* verkstäder. Men då vi veta, att endast en verkstad, närmelsevis, är inne på ifrågasvarande

väg, och alla öfriga, som kunna ifrågakomma, deremot icke, är det alldeles påtagligt, att en mycket rundlig tid måste lemnas för anbudens ingifvande, så framt verkstäderna skola kunna blifva i tillfälle att afgifva verkliga anbud. Skulle då det fast otroliga inträffa, att någon verkstad skulle finnas villig att ordna sig för ett års leverans, ja då vore ju saken klar, och då kunde man ju fullfölja det program, som reservationen innehåller. För min del är jag likvisst fullt förvissad om, att det icke finnes *någon* verkstad, som vågar inlåta sig på kalkyl rörande denna anskaffning, med mindre derjemte till grund för kalkylen lägges ett mångårigt kontrakt. Ett mångårigt kontrakt betyder åter: nya beslut af Riksdagen. Ty, såsom vi veta, gäller frågan för närvarande 1896 års anskaffning och 1896 års anslag. Ett svar på verkstädernas anbud kan således icke gifvas förr än nästkommande år, och då frågas: hvilken tidsvinst kommer detta att medföra för anskaffningen?

Anslag för anskaffning af nya eldhandvapen åt armén.
(Forts.)

För min del befarar jag, att, långt ifrån att blifva någon tidsvinst, blir det i hvarje fall en tidsförlust. Ty en verkstad, som börjar med en tillverkning af denna delikata och grannlaga beskaffenhet, den måste i början först och främst se till, att när den åtager sig leveranser, skall leveranstiden innesluta möjlighet att kunna experimentera, att göra misslyckade försök, att förslå maskiner och upphörligen köpa nya samt att framkalla en arbetsskicklighet med dessa fina maskiner, som för visso icke är till finnandes förr, än maskinerna varit i gång. Jag föreställer mig därför, att anbud komma att afgifvas i den ritningen, att leveranstiden nödvändigtvis blifver framskjuten, och jag är icke fullt viss om, att icke leverantörerna i hvarje fall likväl riskera att icke i behörig tid kunna fullgöra sina leveranser. Detta om tidsvinsten.

Hvad nu det beträffar, att man genom förfrågningar hos enskilda verkstäder skulle kunna få bättre reda på de pris, som rimligtvis böra betalas, så kan jag icke neka till, att det förefaller mig rätt egendomligt, att man kan förutsätta, att verkstäder, som knappast hafva sett ett vapen af denna beskaffenhet, skola vara i tillfälle att lättare kunna precisera tillverkningspriset, än ett fabriks, som egnat hela sin tid åt gevärsfabrikation.

Och så säger man sedan, att priset torde på detta sätt, d. v. s. genom utbud till den enskilda företagsamheten, kunna blifva lägre. Vi hafva redan förut i dag hört en jämförelse mellan de olika prisen för vapenanskaffning utifrån och från åtskilliga verkstäder inomlands samt från fabriker, och detta kunde vara tillfyllestgörande, men jag vill dock påpeka, att ingen torde kunna vara i tillfälle att leverera gevär till så billigt pris som staten. Ty staten har icke att räkna med amortering, ränta och vinst, hvilka den enskilde deremot ovilkorligen måste pålägga sin tillverkning och detta i förevarande fall i ganska hög grad, då han naturligen måste lägga det hufvudsakliga af amorteringen på tillverkningsperioden. Sedan vet han icke, hvad han har att räkna med. Det har visserligen framhållits, att sedan statens leveranser äro slut, så kunde de enskilda verkstäderna slå sig på leveranser till utlandet. Ja, mine herrar, såsom enskild

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

industriidkare vet jag mycket väl, hvad det betyder att i hvarje fall söka introducera en ny fabrikation i utlandet. Men att i fråga om en så speciel artikel som vapen, och när vi kunna bjuda endast små kvantiteter, det skall möta allt för stora svårigheter att kunna inleda affärer med utlandet, derom är jag fullkomligt öfvertygad.

I sakens närvarande läge är jag sålunda förvissad om, att reservationens önskemål icke kan fyllas, det nemligen att inom afsedd tid framkalla den enskilda verksamheten inom detta område, att kontrollera prisen, att vinna lägre pris, och att hastigare förskaffa karbiner. Jag tror tvärtom, att genom ett antagande af reservationen skulle alla de afsedda faktorerna komma att utfalla ofönsamt.

Tager man deremot i betraktande förhållandena och möjligheterna vid gevärsfaktoriet, så ställa sig utsigterna enligt mitt förmenande vida ljusare. Vi veta, att vi der hafva kraftiga verk och inrättningar, allt i ordning, för drifvande af ifrågakarande fabrikation, att vi derjemte hafva god och skicklig ledning samt en skicklig arbetsstam, och sålunda alla betingelser för att kunna åstadkomma en god och pålitlig vara. Särskildt synes det egendomligt, att, då man här har så stora anspråk på en god och pålitlig vara, och vet, att man kan erhålla detta vid statens faktori, man ändå under sådana förhållanden skall slopa faktoriet, och detta särskildt i en tid, då industriens sträfvan måste vara att öka sin produktion, och öka sin arbetsskicklighet, för att kunna vinna en billig och förstklassig vara. Staten skulle i detta fall sålunda gå åt motsatt håll. För min del kan jag icke finna detta rimligt.

Kommer man sedan till arbetarefrågan, så ställer sig saken så, att genom antagande af Kongl. Maj:ts förslag bevarar man sin skickliga arbetarestam och sättes i tillfälle att oförtöfvadt, som kompletteringen af de gamla gevären — 1867—1889 års — är slut, påbörja tillverkningen af de nya vapnen, under förutsättning, att man redan nu går i författning om att anskaffa de nödiga maskinerna. Antager man deremot reservationen, ja då skall af de 216 arbetare, som nu finnas, antalet minskas derhän, att det kommer att finnas kvar endast 30 à 50 för reparationer, och detta blir en ganska dyrbar reparationsverksamhet, om man icke anskaffar dessa maskiner, utan hvilka lösdelar och dylikt icke kunna tillverkas, i följd hvaraf kostnaderna naturligen skulle komma att ställa sig relativt höga. Ja, då har man dessa 150 à 200 arbetare, de gå ut kring världen, deras yrkesskicklighet kommer knappast någon till godo, och så står staten kanske en vacker dag framför nödvändigheten att återförskaffa arbetare. Vi hafva sett af promemorian, hvad sådant betyder. Det betyder att ytterligare nedlägga en kostnad af 700 till 1,000 kronor på hvarje arbetare, innan han kan anses vara i ordning för sin verksamhet. Således ligger redan deri en vigtig faktor, som icke får uteslutas ur räkningen.

En annan vigtig faktor, som vi hafva inhemtat ur promemorian, och som äfven är att beakta, är att i jemförelse med utlandets kostar faktoriets fabrikation 8 kronor mindre per gevär, så att för 110,000 gevär uppkommer en besparing af 880,000 kronor. Drager man der-

ifrån 372,500 kronor, som är kostnaden för maskinerna, återstå i rundt tal 500,000 kronor, en summa så stor, att den äfven torde böra väga något vid afgörandet.

För min del vill jag säga, att jag ju helst hade varit med om att Kongl. Maj:t eller utskottet, på samma gång som förslag om ifrågasvarande anordningar och anskaffning lemnades, äfven hade inhemtat Riksdagens åsigt om lämpligheten af att för ifrågasvarande ändamål anlita enskilda verkstäder. Ty, såsom en ärad talare förut sagt, det är ju icke ovigtigt, att man dervid söker att tillgodose den enskilda industrien så långt som möjligt. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att bibehållandet af verksamheten vid faktoriet likväl bör få anses såsom en svensk industri, äfven detta, ty materialet, som användes vid faktoriet, är svenskt, arbetarne äro svenska, skickligheten är svensk. Det enda, som der icke finnes, är aktiekapital och aktieegare, men om afkomsten tillföres landet i sin helhet, så torde man kanske kunna säga, att det kan vara lika så godt, och bör man sålunda icke förglömma, att äfven med verksamheten vid faktoriet svensk industri tillgodoses. I hvarje fall skulle jag likväl helst hafva velat vara med om, såsom nyss nämndes, att enskilda verkstäder hade blifvit tillfrågade. Efter den diskussion och efter de uppslag, som blifvit gifna så väl vid frågans behandling inom utskottet som äfven nu här i kammaren, vågar jag ock hoppas, att denna fråga ånyo kan återupptagas, och jag kan icke se någon risk i att den icke nu afgöres. Ty här gäller i sjelfva verket icke gevärsanskaffningen i sin helhet, utan anskaffningen af karbiner för nästa år, och vi måste derjämte i hvarje fall utgå från att maskiner äfven för en reparationsverkstad måste finnas ungefär i samma skick som för nyanskaffning. Jag anser således, att denna fråga kan återkomma, och kanske återkomma mera på sin rätta tid, om den framlägges för nästa Riksdag, och sålunda icke bör väga tungt vid det nu föreliggande afgörandet.

Jag ber att få sluta med att säga, att jag är lifligt och varmt intresserad för, att så mycket som möjligt göres för anskaffande af gevär, särskildt under våra närvarande förhållanden. Det äro alla i denna kammare, och detsamma är äfven antydt i reservationen, men, då jag för min del tror, att denna anskaffning fortast och korrektast vinnes genom tillslutning till Kongl. Maj:ts och utskottets förslag, tillåter jag mig att yrka bifall till detsamma.

Herr Billing: En och annan af herrarne har kanske förvånat sig öfver den mildhet, med hvilken min reservation och jag hafva blifvit behandlade under diskussionen. Jag har icke förvånat mig alls deröfver, emedan förklaringen är för mig alldeles tydlig, nemligen att man betraktat min reservation såsom alldeles oskyldig och betydelselös. Emellertid skall jag för min egen skull bedja få anföra till protokollet de tre skäl, som hafva föranlett mig att göra min reservation. Det första skälet var att bereda ett tillfälle till att för kammarens ledamöters ögon få framlägga den promemoria, som nu här föreligger, af fälttygmästaren Virgin, hvilken promemoria icke annars hade kommit till herrarnes kännedom. Den var för mig så öfverty-

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handväpen
åt armén.
(Forts.)*

*Anslag för
anskaffning
af nya eld-
handvapen
åt armén.
(Forts.)*

gande, rörande Carl Gustafs stads gevärsfactoris nödvändighet, att jag trodde, att den skulle lika öfvertygande verka på öfrige ledamöter af Riksdagen, och jag har funnit, att icke så få talare i dag hafva stött sig på densamma. Således anser jag mig hafva vunnit det ena syftet med reservationen.

Det andra skälet var att på så starkt sätt som möjligt uttala min öfvertygelse om, att Carl Gustafs stads gevärsfactori borde bibehållas såsom en statens vapenfabrik. Jag ansåg mig böra betona, att uppehållandet af detta factori vore af den vigt, att man i nödfall borde betala bevarandet af detsamma med afstående af 5,000 karbiner. Jag ansåg, att, om också factoriet bibehölles, detta icke uteslöte, att man på samma gång äfven gjorde försök med de enskilda fabrikerne. Men min uppfattning var den, att äfven om man vände sig också till enskilda fabriker, skulle i alla händelser Carl Gustafs stads gevärsfactori behöfvas och böra bibehållas. Det var mitt andra skäl.

Det tredje skälet var, att jag ansåg, att min reservation kunde vara en sista resurs, af hvilken man kunde begagna sig. Det är ganska bra att hafva en sista resurs, men det är ännu bättre att icke behöfva begagna en sådan, och när nu 84 ledamöter af Andra Kammaren röstat för Kongl. Maj:ts förslag, behöfves icke denna sista resurs, och därför yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Brehmer: Med anledning af det slutliga resultat i denna fråga, som den nyss försiggångna omröstningen i Andra Kammaren gifver vid handen att förvänta, ber jag att nu få återtaga mitt yrkande om bifall till herr Billings reservation och förena mig med honom i yrkande om bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande punkt yrkats: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) af friherre *von Otter*, att kammaren skulle bifalla det förslag, som innefattades i den af honom med flere vid punkten afgifna reservation med den ändring att dels i förslaget första stycke näst efter ordet "anskaffning" inflickades orden: *inom eller utom landet*, dels ock i förslaget tredje stycke mellan ordet "anordnande" och orden "till reparations- och förnyelseverkstad" insattes ordet: *hufvudsakligen*; samt 3:o) af friherre *Klinckowström*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innefattades i den af herr A. Persson med flere vid punkten afgifna reservation.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Den fortsatta behandlingen af förevarande utlåtande uppsköts till aftonsammanträdet.

Anmäldes och bordlades konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen; samt

n:o 5, i anledning af dels väckt motion om ändring af §§ 72 och 73 riksdagsordningen, dels ock motioner om ändrad lydelse af § 72 riksdagsordningen.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de under sammanträdet aflemnade kongl. propositionerna.

Kammaren åtskildes kl. 3,35 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.
